

889.259

ΚΡΗΤΙΚΑ 1932

889.259
ΒΟΞ

Ἡ Βοσμπούλα

ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΚΕΙΜΕΝΟΥ, ΕΙΣΑΓΩΓΗ,
ΚΑΙ ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ, ΠΕΥΤΕΡΗ ΑΝΕΞΙΟΥ

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ
ΝΙΚ. ΑΝΙΩΤΗ
ΗΡΑΚΛΕΙΟΝ-ΚΡΗΤΗΣ

889.259
ΒΟΞ

ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ	
— ΧΑΝΙΟΥ —	
Αρ. Δοκ.	43159
Χρονολ. Είσοδ.	24-11-76
Εισαγωγής	Κρυφ. Οικότ.
Αρ.	889-259/608

Η ΒΟΣΚΟΠΟΥΛΑ

ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ
ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΚΑΙ ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ
ΔΕΥΤΕΡΗ ΑΔΕΥΞΙΟΥ

14-9-57.

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ ΝΙΚ. ΑΛΙΚΙΩΤΗ
ΗΡΑΚΛΕΙΟ - ΚΡΗΤΗΣ

289.259
Bos

Κάθε γνήσιο αντίτυπο έχει τη σφραγίδα του εκδότη ἄλλοιῶς
λογαριάζεται κλεψίτυπο.

ΑΝΤΙΣΤΑΣΗ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΣ
ΕΙΣΑΓΟΓΗ ΚΑΙ ΕΞΑΓΟΓΗ
ΑΝΤΙΣΤΑΣΗ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΣ

ΤΥΠΩΘΗΚΕ
ΣΤΑ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΑ
ΝΙΚ. ΑΛΙΚΙΩΤΗ
ΗΡΑΚΛΕΙΟ - ΚΡΗΤΗΣ

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ ΝΙΚ. ΑΛΙΚΙΩΤΗ
ΗΡΑΚΛΕΙΟ - ΚΡΗΤΗΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Στὸ περιθώριο ἑνὸς ἀντιτύπου τῆς πρώτης ἔκδοσης τοῦ λεξικοῦ τοῦ Σωμαβέρα, ποὺ τυπώθηκε στὸ Παρίσι τὸ 1709, ὁ πρῶτος ἰδιοχτήτης τοῦ ἐπίσκοπος Pierre Daniel Huet, σπουδαῖος ἀνατολιστὴς τῆς ἐποχῆς τοῦ Λουδοβίκου ιδ' καὶ νεοελληνιστὴς δυνατός, σημειώνει λατινικά μετὰ τὸ χέρι του αὐτὰ τὰ λόγια, σ' ἑλληνικὴ μετάφραση, σχετικὰ μετὰ τὴ Βοσκοπούλα· «Τὸ ποίημα, γραμμένον μετὰ ἀξιοθαύμαστη γλυκύτητα, εἶναι χωρὶς ἀντίρρηση διαμάντι καὶ καμάρι τῆς ἑλληνικῆς δημοτικῆς ποίησης. Ἀπὸ τῆς μιᾶς μεριᾶς ἡ ἀφήγησις, γλαφυρὴ καὶ φροντισμένη, τρέχει μετὰ μεγάλῃ εὐκολίᾳ· ἀπὸ τῆς ἄλλης οἱ τύχες τῆς κακόμοιρης Βοσκοπούλας φέρνουν ἀσυγκράτητα τὰ δάκρυα, προπάντων ἅμα ξέρῃ κανεῖς, πῶς ἡ ὑπόθεσις δὲν εἶναι φανταστικὴ, ὅπως γίνεται συχνὰ σὲ τέτοιου εἶδους ἔργα, παρὰ ἀντίθετα πέρα γιὰ πέρα πραγματικὴ. Ἐξω ἀπ' αὐτὸ ὁ συγγραφεὺς ἐχώρισε στὸ ποίημά του μιὰ τόσο ὁμορφὴ λογοτεχνικὴ γλῶσσα, τόσες χάρες καὶ γοητεῖες, ὥστε νὰ μπορῇ κανεῖς νὰ ὑποστηρίξῃ, πῶς οἱ στίχοι ποὺ τὸ ἀποτελοῦν, στίχοι χρυσοὶ βγαλμένοι ἀπὸ ξακουστὸ τεχνίτη, εἶναι ὡς ἂν τριανταφυλλάκια στὸ περβόλι τῶν Μουσῶν.»

Ἡ σημείωσις αὐτὴ τοῦ Huet, μετὰ τὴν τελευταία τῆς πρότασις ἑλληνικὰ γραμμένη, ἔφτασε Ἰσαμὲ μᾶς ἀπὸ τὸ τυχαῖο περιστάτικὸ πῶς ἔπεσε τὸ ἀντίτυπο τοῦ Huet στὰ χέρια τοῦ Émile Legrand τὸ 1867 καὶ εἶναι ἡ ἀρχαιότερη κριτικὴ ποὺ ἔχομε σχετικὰ μετὰ τὴ Βοσκοπούλα.

Τὴν κριτικὴν τοῦ Huet διαδέχτηκαν πολλὲς ἄλλες. Ὁ Κοραΐς κι ὁ Σολωμὸς βρίσκονται μέσα στὸν ἀριθμὸ τῶν θαυμαστῶν τοῦ βουκολικοῦ

αὐτοῦ ἐπυλλίου κι ὁ δεῦτερος μᾶς δίνει τὴν πολύτιμη πληροφορία, πῶς δὲν ὑπῆρχε στὴν Ἑλλάδα οὔτε γυναικὰ πρὶν ἀπὸ ἑκατὸ χρόνια, ποὺ νὰ μὴν ξέρῃ τὴ Βοσκοπούλα.

Τὸ ποίημα ἔφτασε σε μᾶς μόνο ἀπὸ τὴν ἔκδοση τοῦ Δριμυτηνοῦ, ποὺ ἔγινε στὰ 1627 στὴ Βενετία, καὶ ἀπὸ πληθὺς ἄλλες μεταγενέστερες ἐκδόσεις, βενετικές καὶ μὴ, ποὺ πρέπει πιο πολὺ νὰ θεωροῦνται ἀνατυπώσεις παρὰ νέες ἐκδόσεις, ἀφοῦ ὅλες ἔχουν ὡς ἀρχικὴ προέλεψη τὴν πρώτη ἐκείνη τοῦ Δριμυτηνοῦ.

Ἡ ἔκδοση ὅμως αὐτὴ, (ἔκδοση ποὺ γνώρισε κι ὁ Huet κι ὁ Κοραΐς κι ὁ Σολωμός καὶ οἱ Σάθας καὶ Legrand καὶ ἡ γενεὰ μας μὲ τὴ σειρά της, καὶ ποὺ ἀνατυπωνότανε καὶ στὴν Ἀθήνα ἀπὸ τὴν ἀπελευτέρωση καὶ δῶ καὶ στὴ Βενετία ἀδιάρκοπα ἴσαμε τὸ κλείσιμο τοῦ ἐκεῖ τελευταίου ἐλληνικοῦ Τυπογραφείου «ὁ Φοῖνιξ» κατὰ τὶς ἀρχές τοῦ εἰκοστοῦ αἰῶνα καὶ κυκλοφοροῦσε σ' ὅλο τὸν ἐλληνισμό (σὰ λαϊκὸ ἀνάγνωσμα), ἔχει πολ- λές καὶ σημαντικώτατες ἐλλείψεις, ἀλλοῦ φανερές κι ἀλλοῦ κρυφές, ποὺ ἐμποδίζουν πολὺ τὴν ἀκριβῆ κρίση καὶ τὴ σωστὴ αἰσθητικὴ ἀπόλαψη τῆς Βοσκοπούλας.

Εἶναι πολλῆς ἀπορίας ἄξιο πῶς ὁ Σάθας κι ὁ Legrand, τὴν ἐποχὴ μάλιστα ποὺ δημοσίευε ἐπανειλημμένως ὁ δεῦτερος τῆ Βοσκοπούλα (1869, 1870 καὶ 1900), ἐποχὴ ὅπου ἡ φιλολογικὴ κριτικὴ βρίσκεται σε τέ- τοια ἀκμὴ, καὶ ὅστερα ἀπὸ τόση πείρα ποὺ εἶχαν ἀπὸ τὶς πολλαπλές ἐκ- δόσεις νεοελληνικῶν ἔργων, πῶς λέω δὲν ἐμπόρεσαν νὰ καταλάβουν πρῶτο πῶς ὁ Δριμυτηνὸς δὲν εἶναι ὁ ποιητὴς τῆς Βοσκοπούλας καὶ δεύ- τερο, πῶς τὸ ἔργο ἔχει ἐκδοθῇ ἀπ' αὐτὸν πρόχειρα καὶ μὲ βανδαλικές ἐπεμβάσεις παρὰ τὸν θεωροῦν κι οἱ δυὸ ὡς τὸν ποιητὴ της.

Τὸ πῶς ὁ Δριμυτηνὸς δὲν εἶναι ὁ ποιητὴς τῆς Βοσκοπούλας εἶναι αὐταπόδειχτο, ἀφοῦ τὸ μαρτυρεῖ ὁ ἴδιος. Στὸν πρόλογο καὶ στὸν ἐπίλογο ποὺ πρόστεσε στὸ ποίημα, (τοὺς τόσο ἄλλωστε κακόζηλους), λέει μὲ τὴν ἀσάφεια ποὺ ἔχουν οἱ στίχοι τῶν ἀγράμματος καὶ τῶν ἀνίδεων στιχουργῶν, πρῶτο πῶς μόνο τὰ ἔξοδα τοῦ τυπώματος ἔχει κάμει καὶ δεύτερο, πῶς κυκλοφοροῦν κι ἄλλα ἀντίγραφα τῆς Βοσκοπούλας στὴν Κρήτη, μὰ ἡ δική του εἶναι ἡ καλύτερη, «διαλεγμένη μὲ περισσὸν κόπον».

Ἀφὴνω πῶς κι ἂν ἀκόμη ὁ Δριμυτηνὸς ἐβεβαίωνε πῶς εἶναι ὁ ποιητὴς τοῦ ἔργου, θὰ ἦτανε τὸ πιο ἀπλό πράμα ν' ἀποδείξῃ ἡ κριτικὴ πῶς ἔλεγε ψέματα.

Μεταξὺ τῶν στίχων τῆς Βοσκοπούλας ποὺ βρίσκονται σε καλὴ κα- τάσταση (κι εἶναι εὐτυχῶς οἱ περισσότεροι), καὶ τῶν στίχων προλόγου κι ἐπιλόγου, ὑπάρχει ἀγεφύρωτὴ ἀξιολογικὴ διαφορά. Μὰ εἶναι δυνατόν ἕνας κι ὁ αὐτὸς στιχουργὸς νὰ κἀν στίχους ἄριτους ἀπὸ κάθε ἄποψη, καὶ στίχους ἐλεινικούς ἀπὸ κάθε ἄποψη, καὶ μάλιστα ν' ἀφὴνῃ σε τέτοιους

ἐλεεινοὺς στίχους εἰδικὰ τίς λίγες βιογραφικὲς πληροφόριες ποὺ δίνει γιὰ τὸ ἄτομό του;

Ἡ Βοσκοπούλα, κατὰ τὴ γνώμη μου, ἐποιήθηκε λίγα χρόνια πρὶν ἀπὸ τὸ Δριμυτηνὸ καὶ τὴν ἔκδοσίν του κι εἶχε γίνει δημοτικὴ καὶ κυκλοφοροῦσε ἤδη στὴν Κρήτη καὶ ἀπὸ προφορικὴ καὶ ἀπὸ γραφτὴ παράδοση καὶ διάδοση, ἅμα ἀποφάσισε αὐτὸς νὰ τὴν καταγράψῃ καὶ νὰ τὴν τυπώσῃ.

Ὡς πρὸς τὴν ὕλη τῆς διήγησης δὲν ὑπάρχει κανένας λόγος νὰ δεχτοῦμε αὐτὸ ποὺ δέχεται ἡ παράδοση. πὼς τάχα ἦτανε πραγματικὴ, κι ὄχι πλᾶσμα τῆς φαντασίας τοῦ ποιητῆ. Ἀφοῦ ὁ Δριμυτηνὸς ἀγνοοῦσε τὸν ποιητὴ τῆς Βοσκοπούλας καὶ δὲν τὸν ὀνομάζει, θὰ ἦτανε παράδοξο νὰ ξέρῃ τίς πηγὲς τῆς ἔμπνεψής του.

Ἀπὸ τὴ βεβαίωση ἄλλωστε τοῦ Δριμυτηνοῦ, τῶν δυὸ στίχων τοῦ ἐπιδόγου, «κι ἂν εὐρεθοῦν κι ἄλλες πολλὲς γραμμένες || ὥς ξέρῃ κάθε εἰς πὼς εἶν'σφαλμένες» δὲν ἐξάγεται καθόλου αὐτὸ ποὺ δέχεται κι ὁ Ημετ, κι ὅλοι ὕστερα ἀπ' αὐτόν, ἴσαμε τὸ Σάθσ καὶ τὸ Legrand, πὼς τάχα τὸ ἐπεισόδιο τῆς Βοσκοπούλας ἦταν ἀληθινὸ καὶ πὼς πολλοὶ ποιητὲς στὸ νησί (πόσοι ἄραγε νὰ ὑπῆρχαν;) συγκινήθηκαν κι ἔγραψαν ποιήματα μὲ τὸ θέμα τοῦτο. Εἶναι πολὺ φυσικώτερο νὰ δεχτοῦμε πὼς, τὸ ποίημα, ἓνα καὶ τὸ αὐτὸ κι ἐνὸς ποιητῆ πεθαμένου, εἶχε ἤδη κάμει στὸν καιρὸ τοῦ Δριμυτηνοῦ τὸ γῦρο τῆς Κρήτης, εἶχε ἀποχτήσῃ δημοτικότητα, κι ὄχι μόνον ἀπὸ προφορικὴ παράδοση ἦτανε σε πολλοὺς γνωστὸ, μὰ καὶ ἀντίγραφέα του βρίσκονταν σε πολλὰ χεῖρα.

Μιά φορά ποὺ εἶναι θεμιμένο ἀπὸ ἀδιαμφισβήτητους λόγους, πὼς ὁ Δριμυτηνὸς δὲν ὑπῆρξε ὁ ποιητὴς τῆς Βοσκοπούλας, ἡ παραπάνω ἐκδοχὴ μοῦ φαίνεται πὼς εἶναι ἡ μόνη ἐπιβεβλημένη.

Τὸ θλιβερὸ στὸ προκείμενο εἶναι πὼς τ' ἄλλα ἀντίγραφα, ποὺ ἀναφέρει ὁ Δριμυτηνὸς καὶ ποὺ τὰ βρίσκει, μὲ μετριόφρονη αὐτοπεποίθηση, χειρότερα ἀπὸ τὸ δικό του, δὲν ἔφτασαν ἴσαμε μᾶς καὶ δὲν εἶναι καθόλου ἀπίθανο νὰ ἦσαν πιστότερα ἀπὸ τοῦ Δριμυτηνοῦ πρὸς τὸ χαμένο γνήσιο κείμενο.

Δὲν εἶναι ὁμῶς μόνον ὁ πρόλογος κι ὁ ἐπίλογος τῆς Βοσκοπούλας οἱ μόνες προσθῆκες τοῦ Δριμυτηνοῦ στὸ ἐπύλλιο τοῦ ἀγνωστοῦ ποιητῆ. Σε πολλὰ σημεῖα τοῦ ποιήματος, ἀπὸ τρεῖς διάφορες ἀφορμὲς, ἡ ἐπειδὴ δὲ θυμότανε καλὰ τὸ γνήσιο κείμενο, ἡ ἐπειδὴ δὲν τοῦ ἄρεσε τὸ γνήσιο κείμενο, ἡ ἐπειδὴ ἐφανταζότανε πὼς ὥφειλε νὰ διορθώσῃ καὶ τελειοποιήσῃ μὲ δικές του διορθώσεις καὶ προσθῆκες τὸ γνήσιο κείμενο, ὁ Δριμυτηνὸς ἐπεμβαίνει σε πολλὰ σημεῖα μὲ τὴν ἀκαλλιέργητη κι ἀσύδοτη παρουσία τοῦ στὴν ὑψηλὴ ποίηση τῆς Βοσκοπούλας.

Τὸ εὐχάριστο εἶναι πὼς οἱ στίχοι τοῦ Δριμυτηνοῦ δὲν εἶναι μόνον κακοὶ οἱχοιργικά, σ' ἀντίθεση πρὸς τοὺς γνήσιους ποὺ εἶναι τέλειοι,

παρά χαλοῦν μέ τὸ περιεχόμενό τους καὶ τὴ φυσικότητα καὶ τὴν εὐγένειά καὶ τὴ δραματικότητα τοῦ ἔργου, κι ἔτσι εὐκολα ἀναγνωρίστηκαν σὰν ξένα σώματα κι ἐμβόλιμα.

“Υστερα ἀπὸ αὐτὰ δὲ μπορεῖ νὰ γίνη λόγος γιά κριτικὴ ἔκδοση τῆς Βοσκοπούλας, ὅπως τὴ ζητᾷ ὁ Στέφανος Ξανθουδίδης, μέ βάση τὰ κείμενα. Πρῶτο γιατί ἡ γνήσια Βοσκοπούλα δὲ δημοσιεύτηκε ποτέ, ἀπὸ πρόωρο ὥως θάνατο τοῦ ποιητῆ, καὶ δεύτερο γιατί ὁ Δριμυτηνὸς δὲν εἶναι παρὰ μόνο ἓνας ἀδέξιος διασκευαστὴς τοῦ χαμένου γνήσιου κειμένου καὶ ὅλες χωρὶς ἐξαίρεση οἱ ἐκδόσεις ἔχουν πηγὴ ἀποκλειστικὴ τὴν ἔκδοση τοῦ Δριμυτηνοῦ.

Μιά τέτοια κριτικὴ ἔκδοση θὰ ἀπόδιδε βέβαια ὑγιέστερο τὸ κείμενο τοῦ Δριμυτηνοῦ. Θὰ τὸ ἀπάλασσε ἀπὸ τὰ κατάφωρα λάθη ποὺ τὸ φόρτωσαν ἀδαέστεροι ἐκείνου ἀνατυπωτές καὶ καταστρεφτικοὶ διορθωτές του. Θὰ τὸ ἀπόδιδε στὴν Κρήτη, μέ τὴν ἐπανόρθωση τῶν παρανοήσεων ποὺ ἔκαμαν μὴ Κρήτες ἀνατυπωτές τῆς ἔκδοσης τοῦ Δριμυτηνοῦ, ποὺ ὅ,τι δὲν καταλάβεναν τὸ ἄλλαζαν. Ἀποκατάσταση ὅμως τοῦ σωστοῦ κειμένου τοῦ Δριμυτηνοῦ δὲ θὰ σήμαινε ἀποκατάσταση τοῦ ἐπυλλίου τῆς Βοσκοπούλας, ἀφοῦ θὰ ἔμεναν ἀνενώχλητα στὸ κείμενό της ὅλα ἐκεῖνα τὰ ἀλλοδαπὰ στοιχεῖα, ποὺ πρόστεσε, ὅπως εἶπα, στὴν ἔκδοσή του ἀπὸ ἀδαημοσύνη ὁ διασκευαστὴς, καὶ ποὺ τόσο ἀλλοιώνουν, διαστρέφουν καὶ καταστρέφουν τὴν ἐνότητα καὶ τὴν ὁμορφιὰ τοῦ ἔργου.

“Ἄλλη γνώμη τοῦ Ξανθουδίδη, ποὺ δέχεται ὁ Καμπάνης κι’ ἄλλοι, πὼς τὸ ποίημα ἐγγράφηκε στὸ ἰδίωμα τῆς δυτικῆς Κρήτης, δὲ μοῦ φαίνεται ἀρκετὰ στηριγμένη.

Οἱ μόνες ἐνδείξεις ποὺ ἄγουν σ’ αὐτὴ τὴν ὑπόθεση, εἶναι ἡ μορφὴ ποὺ ἔχουν στὸ κείμενο τῆς Βοσκοπούλας ἀφενὸς οἱ αὐξημένοι χρόνοι τοῦ ρήματος κι ἀφετέρου οἱ ἐνεστώτες τῶν μέ τὴν πρόθεση ἀνὰ συνθέτων ρημάτων, ποὺ εἶναι πραγματικά ὅπως ἀκούονται καὶ σήμερα στὴ δυτικὴ Κρήτη, καθὼς καὶ μερικές μεμονωμένες λεξικὲς μορφές, μικρότερης σημασίας.

Στὴν κεντρικὴ κι ἀνατολικὴ δηλ. Κρήτη, ἅμα ἡ αὐξησιὸν τονίζεται ἔχομε πάντα φθόγγο ἥ: ἤλεγα, ἤστεκα, ἤγραφα. “Ἀμα ἡ αὐξησιὸν δὲν τονίζεται, ἔχομε πάντα ἐ: ἐλέγαμε, ἐστέκαμε, ἐγράφαμε, ἐγράφτηκε καὶ κατ’ ἀναλογίαν ἐγάπησα, ἐκούσαμε (ἀντὶ ἀγάπησα, ἀκούσαμε). Ἀκόμα στὴν κεντρικὴ κι ἀνατολικὴ Κρήτη ἀκούεται παντα ἀνεστενάζω, ἀνεθυβάνω, ἀνεστοροῦμαι, ἀνεντρανίζω κλπ. “Ἐτσι ἔγραψε ὁ Κορνάρος κι οἱ ἄλλοι ποιητὲς τῶν ἀνατολικῶν ἐπαρχιῶν, Ἀντίθετα οἱ περιφέρειες Ρεθέμνου καὶ Χανιῶν στὸ ζήτημα τῆς αὐξησης τῶν ρημάτων ἀκλουθοῦν τοὺς σημερινούς πανελλήνιους κανόνες. Λένε ἐκεῖ πάντα ἔλεγα, ἔστεκα, ἔβλεπα καὶ ἀγαπήσαμε, ἀκούσαμε, ἀγαπηθήκανε, ἀκουστήκανε, καὶ τὰ σύνθετα μέ

τὴν ἀνά-πρόθεση μένουν μετὰ τὴν ὁμαλή τους μορφή: ἀναστενάζω, ἀναθυ-
βάνω κλπ.

Δὲν ἀρκοῦν ὅμως αὐτὰ γιὰ νὰ βγάλωμε τὸ συμπέρασμα πῶς ὁ
ποιητὴς ἦταν ἀπὸ τὴ δυτικὴ Κρήτη, ἐφόσον εἶναι γνωστὸ πῶς τὸ ποίημα
κυκλοφοροῦσε εὐρύτατα σ' ὅλο τὸ νησί.

"Ἐχω τὴ γνώμη πῶς ὁ Δριμυτηνός, ὄντας Ἀποκορωνίτης καὶ ξέρον-
τας τὸ ποίημα ἐξ ἀκοῆς καὶ ἀπὸ μνήμης, τὸ κατὰγραψε καὶ τὸ ἐξέδωκε
μὲ τοὺς τύπους καὶ μετὰ τὴν λέξεις πού αἰστανότανε.

"Ἐσεβάστηκα ὡς πρὸς αὐτὸ τὸ ἄρθρο τὴν παράδοσιν καὶ ἄφησα
τοὺς τύπους τῆς δυτικῆς Κρήτης, ὅπως εἶχαν. Οἱ τύποι αὗτοι εἶναι σήμε-
ρα πανελλήνιοι καὶ φέρνουν τὸ ποίημα πρὸς κοντὰ στὴ σύγχρονη μορφή τῆς
γραφόμενης γλώσσας καὶ ὅτ' οὐ συναισθηματικὸ τοῦ ἀναγνώστη, χωρὶς νὰ χάνη
τίποτα ἀπὸ τὸ γνησιώτατο γλωσσικὸ τοῦ χαραχτήρα, ἀφοῦ οἱ τύποι τῆς
δυτικῆς Κρήτης εἶναι ἐξίσου γνήσιοι καὶ καθαροὶ κρητικοί.

"Ἡ ἔκδοσις λοιπὸν αὐτὴ, σύμφωνα μ' ὅσα εἶπα, δὲν εἶναι κριτικὴ
ἔκδοσις τῆς Βοσκοπούλας, παρὰ μιὰ προσπάθεια λεύτερης ἀποκατάστασης
τοῦ γνήσιου κειμένου της.

Στὸν πόθο μου νὰ καθαρίσω τὸ ἔργο καὶ νὰ τὸ δώσω ὅσο τὸ δυνα-
τὸν πρὸς τὸν ἀναγνώστη, μετὰ βοήθησιν ἢ γνώσιν πού ἔχω ἀφενὸς τῶν
κρητικῶν ἰδιωμάτων καὶ ἀφετέρου τῆς λογοτεχνικῆς γλώσσας τῶν ἔργων
τῆς κρητικῆς Ἀναγέννησης, πού εἶναι ἡ Ἑλληνικὴ Ἀναγέννησις.

Μετὰ τὰ ἐφόδια τοῦτα καὶ μετὰ τὴν ταπεινὴν ποιητικὴν μου διώρθωσιν
πολλὰ καὶ σημαντικὰ λάθη γλωσσικὰ καὶ ἐκφραστικὰ, πού μυρμηκιάζουν
σ' ὅλες τὴς ἐκδόσεις. Ἐπλάσα ξανά στίχους πού εἶχαν μέσα κακὸς ἄλλος
ἐκφράσεις ἢ ἐπαναλήψεις ἢ πού ἦσαν μετὰ δίχως νόημα. Μετάθεσα στίχους
ὥστε νὰ πάρουν τὴ φυσικὴν τὴν θέσιν στοῦ ποίημα. Ἀποκατάστησα ὅλο τὸ
κείμενον μετρικὰ. Ἐξωβέλισα ὅλους τοὺς στίχους πού χαλοῦσαν τὴ συνοχὴ
τοῦ ἔργου, εἴτε μετὰ πολυλογίας, εἴτε μετὰ πράγματα ἀντίθετα πρὸς τὴ συναι-
σθηματικὴ ἀτμόσφαιρα τῆς ὅλης πλοκῆς. Ἐξωβέλισα τὸν πρόλογον καὶ
τὸν ἐπίλογον τοῦ Δριμυτηνοῦ καὶ τέλος ἐπρόστεσα ἐλάχιστους στίχους
δικούς μου, ὅσοι περιστάσεις ὅπου ἀναγκαστικὰ χρειάζονταν κάποια σύν-
δεσις τῶν ἐπὶ μέρους. Ἀρίθμησα τοὺς στίχους, ἀφῆνοντας ὅτ' οὐ καθέναι
τὸν ἀριθμὸν πού ἔχει στίχους παλιὰς ἐκδόσεις, γιὰ νὰ μπορέσῃ νὰ κρίνῃ τὴ
δουλειὰ μου ὅποιος θέλῃ, συγκρίνοντας κατὰ στίχον τὴν ἔκδοσίν μου μετὰ
τῶν ἄλλων, (οἱ χωρὶς ἀριθμὸν στίχοι εἶναι δικοί μου). Καὶ τέλος ἐπρόστε-
σα ἕνα μικρὸν κατάλογον λέξεων καὶ φράσεων τῆς Κρήτης, πού φέρονται
στοῦ κειμένου, καὶ πού εἶναι δύσκολον νὰ ἐνηνογηθῶν ἀπὸ τοὺς μὴ Κρητε-
ς ἀναγνώστες.

Τὴν δὴν λογικὴν ποιότητα τῶν στίχων πού ἀποτελοῦν τὸ ἐπύλλιον τῆς
Βοσκοπούλας, δὲν τὴν παρατήρησεν κανένας ἴσαμε σήμερον, οὔτε αὐτὸς ὁ

Ξανθουδίδης, πού ἦτανε τόσο ὀξύς κι εὐστοχός στὶς παρατηρήσεις τοῦ. Πιστεύει κι αὐτός κι ὅσοι δέχονται ἀνεξέταστα τὶς γνώμες του στὸ προκείμενο, πὼς «μᾶλλον» δὲν εἶναι ὁ Δριμυτηνός ὁ ποιητὴς τῆς Βοσκοπούλας, δὲν ἀναφέρει ὅμως τοὺς λόγους πού τὸν πείθουν πὼς δὲν εἶναι.

Αὐτὴ ἡ διαφορά ποιιοτήτων στὸ ἐπύλλιο, ἐστάθηκε γιὰ μένα ὁ ὁδηγητικός μίτος γιὰ τὴν ἀποκατάσταση τοῦ ὑγιοῦς κειμένου πού προσφέρει σήμερα στὸν εὐμενῇ ἀναγνώστη.

“Ἄς ἐλπίσωμε πὼς μιὰ ἀπίθανη τύχη θὰ φέρῃ στὸ φῶς μιὰ μέρα τὸ γνήσιο κείμενο τοῦ ἄγνωστου ποιητῆ. “Ὡς τότε ἂς ἱκανοποιηθῇ ὁ ἀναγνώστης μὲ τὴν ἐργασία τούτη.

Ὡς πρὸς τὴ στίξη δὲν ἀκολούθησα τοὺς κανόνες τῆς γραμματικῆς. Ἔβαλα τὸ κόμμα ἐκεῖ πού θὰ βοηθοῦσε στὴ σωστὴ ἀνάγνωση καὶ στὴ σωστὴ κατανόηση τοῦ κειμένου.

Η ΒΟΣΚΟΠΟΥΛΑ

Σε μεγάλη έξοριὰ σ' ἓνα λαγκάδι	2
μὴν ταχυνὴν ἐπῆγα στὸ κοπάδι,	
σε δέντρη, σε λειβάδια, σε ποτάμια,	4
σε δροσερὰ καὶ τρυφερὰ καλάμια.	
Μέσα στὰ δέντρη κεῖνα τ' ἀθισμένα,	6
ποὺ βόσκαν τὰ λαφάκια τὰ καημένα,	
στὴ γῇ τῇ δροσερῇ, στὰ χορταράκια,	8
ποὺ γλυκοκελαηδοῦσαν τὰ πουλάκια,	
πανώρια λυγερή, πανώρια κόρη,	10
ὥσαν καλὴ καρδιά κι ὠραία στὰ θώρη,	
ἔβλεπε κάποια πρόβατα δικά της	12
κι ἔλαμπε σὰν τὸν ἥλιο ἡ ὁμορφιά της.	
Ξανθὰ ὕσαν τὰ μαλλιά στὴν κεφαλὴ της,	14
καμάρι καὶ στολὴ ἔτον τὸ κορμί της	
κι ἡ φορεσὰ ποὺ φόρειεν ἦτον ἄσπρη	16
κι ἔλαμπε σὰν τὸν οὐρανὸ μὲ τ' ἄστρο.	
Στρέφομαι καὶ θωρῶ τη μέσ στὰ μάθια	18
καὶ ράγισε ἡ καρδιά μου τρία κομμάθια.	
"Ερωτες εἶχα μέσα καὶ τοξευγα	20
καὶ νιοὺς νὰ σαΐττεψουν ἐγυρεῦγα	
κι ὥς μ' εἶδασιν ἀνέγνοιο ἐκεῖ κοντά τως	22
μὲ προθυμιὰν ἀπλώσα στ' ἄρματά τως	
καὶ πιάνουσι σαῖττες καὶ βερτώνια	24
γιά νὰ μοῦ δώσου κρίση τὴν αἰώνια.	

Τὸ φῶς μου καὶ τὰ μάτια ἐθαμπωθῆκα	27
καὶ σε καημὸν ἀρίφνητον ἐμπῆκα.	28
Ὅμπρὸς στὴ βρῦση πέφτω λιγωμένος	
κι ἡ κόρη ἐθάρρειε κι εἶμαι ἀποθαμένος.	30
Λέγει: «Τῶν ἀμμαθιῶ μου τὰ παιγνίδια	
ἐθανατῶσαν τὸ βοσκὸν αἰφνίδια.»	32
Σπουδαχτικὰ σιμώνει καὶ γνωρίζει	
πῶς εἶμαι λιγωμένος, κι ἀρχινίζει	34
μὲ τὴν ποδιά της νὰ μοῦ κάνη ἄερα,	
ἢ πλουμιστὴ μου κι ἄσπρη περισιέρα.	36
Παίρνει κρυγιὸ νερὸν ἀπὸ τὴ βρῦση	
κι ἔρχεται πρὸς ἐμὲ νὰ μοῦ τὸ χύσῃ,	38
ραίνει καὶ λαντουρᾷ τὸ πρόσωπό μου	
λογιάζοντας πῶς εἶναι γιατρικὸ μου,	40
τὸ πρόσωπό μου ξαναρραίνει πάλι	
γιὰ νὰ μὲ συνεφέρῃ ἀπὸ τὴ ζάλη.	42
Μὲ τὸ νερὸν ἐκεῖνο μοῦ φανίστη	
τὸ πῶς ὁ λογισμὸς μου ἐξεζαλίστη,	44
καὶ σ' ἔγνοια εὐτὺς ἐμπῆκα πῶς ν' ἀρχίσω	49
καὶ σ' ἴντα τρόπο νὰ τὴ φχαριστήσω	50
στὸ σπλάχνος τὸ πολὺ, στὴν καλωσύνη	
οἴου ὅπου ὀδεῖς σ' ἐμὲ τὴν ὥρα κείνη.	52
Λέγω τῇ: «Σ' ἴντα τρόπο νὰ γυρέψω	
τὸ σπλάχνος τὸ πολὺ νὰ σ' ἀντιμέψω;	54
καὶ πῶς ν' ἀδειάσω τοῦτο τὸ γομάρι,	
ἀνέγνωρος νὰ μὴ φανῶ στὴ χάρη;	56
Τὸ αἷμα τῇ καρδιάς μου κι ἃ σοῦ δώσω	
τὸ χρέος δὲ μπορῶ νὰ ξεπλερώσω	58
μουδὲ τὴν καλωσύνη σου τὴν τόση	
ὁ λόγος μου μπορεῖ νὰ φανερώσῃ.	60
Ἀπηγολᾶται τότες τὸ κοράσι	
καὶ λέγει. «Τὸ κορμί σου ἐπὰ στὸ δάσο	62
ἐβρέθηκε σε κίντυνο περισσο	
καὶ θέλεις νὰ τὸ δῶ νὰ μὴ βουθηθῶ;	64

Ποιὸς ἄθρωπος μοῦ τό 'θελε παινέσει;	66
καὶ ποιὸς θεὸς μοῦ τό 'χε συχωρέσει;	
Ποιὰ λυγερὴ δὲ μ' εἶχε κατακρίνει,	68
ἄσπλαχνη νὰ φανῶ τὴν ὥρα κείνη;	
Κι οἱ πέτρες μοῦ τό θέλασι γογγύσει,	70
μὲ δίχως συντρομὴ νὰ σ' εἶχα ἀφήσει·	
ὥς κι ἡ σκιά μου μ' ἤθελε μισήσει	72
ἃ δὲν ἤθελε κάμω δίκια κρίση.	
ἝΑσπλαχνη καὶ κακὴ μ' ἤθελα κράζει,	74
ὅλοι μικροὶ - μεγάλοι μ' ἀτιμάζει,	
τὰ πρόβατά μου θέλασι μὲ φύγει	76
κι οὐδ' ἄθρωπος ποτὲ μ' ἤθελε σμείγει.	81
Γεῖς φρόνιμος βοσκός, μ' ὁμορφα κάλλη	82
εὐρέθηκε σε παιδωμὴ μεγάλη	
κι ἤμουνε κρατημένη νὰ βουηθίσω	84
καὶ πῶς νὰ κάμω νὰ τὸν ἀναστήσω.	
Μὰ ἀπὸ τὴ φχαρισθιά, βοσκέ, τὴν τόση	86
νὰ σὲ γρικῶ νὰ μοῦ μιλήσ με γνώση,	
σ' ἀγάπη περισσὴ βαρμένη μ' ἔχεις	88
κι εἶμαι στὸ θέλημά σου, νὰ κατέχης,	
καὶ μετὰ μὲ δὲν εἶν' τὰ λογικά μου,	90
νὰ πάγω καὶ νὰ βρῶ τὰ πρόβατά μου,	
μὰ 'χῶ χαρὰ νὰ στέκω στὸ λειβάδι,	92
συντροφιασμένοι νὰ 'μαστεν ὁμάδι.»	
ἝΑφήνω πᾶσαν ἕνα νὰ λογιᾶση,	94
μέσα στὴ μοναξιά καὶ στὰ δάση,	97
σὰν τί χαρὰ 'τον τότες ἡ δική μου	
καὶ τί δροσιὰν ὁπού 'χε τὸ κορμί μου!	98
Λέγω τῇ: «Τὰ γλυκὰ σου ὁμορφα μάθια	101
ἐκάμαν τὴν καρδιά μου τρία κομμάθια,	102
κι εἶναι βαρὺ τινὰς νὰ τὸ πιστέψῃ,	103
μαχαίρι ποὺ λαβῶσῃ νὰ γιαιτρέψῃ!»	104
Γλυκὰ μ' ἀπηλογᾶται τὸ κοράσο,	113
λόγια γιὰ νὰ χαρῶ, ν' ἀναγαλλιάσω.	114

Λέγει· «Τὸ φῶς τῇ μέρας λιγοστένει	117
κι ὁ ἥλιος, ἄγουρέ μου, θέ νὰ πχένη,	118
τῇ νύχτας τὸ σκοτάδι μᾶς σιμώνει	
κι ἡ κρυάδα τοῦ δάσου μᾶς πλακώνει.	120
Ἄκλούθα τὸ λοιπὸ νὰ πὰ νὰ βροῦμε	
ἐπὰ κοντὰ τὸ σπήλιο μου νὰ μποῦμε,	122
νὰ φάς νὰ πχιῆς καὶ νὰ καλοκαρδίσης,	
σε στρώμα φτωχικὸ νὰ πὰ κουμπίσης	124
κι ἄς εἶναι μοναχόν του τὸ κοπάδι	127
κι ἄς βόσκεται καὶ κεῖνο στὸ λειβάδι.»	128
Μὲ πλείσια προθυμίᾳ κι οἱ δυὸ κινούμε,	133
τὸ σπήλιον ἐσπουδάσαμε νὰ βροῦμε.	134
Τὰ χέρια ἐνοὺς τ' ἄλλου μας ἐκρατοῦμε	
καὶ μὲ χαρὰ τῇ στράταν ἐπερνοῦμε.	136
Θωρῶ μέσα στὴ στράτα περβολάκι,	
βρίσκω βαγιά καὶ κόφτω ἓνα κλαδάκι,	138
κάνω γοργό, πιτήδειο δαχτυλίδι,	
σε κείνη ἐγώ, κι αὐτὴ σε μένα δίδει.	140
Μὲ τὰ παιγνίδια ἐπχέναμε στὴ στράτα,	
τὰ δέντρη ἦσανε λούλουδα γεμᾶτα,	142
ἐπέφτασιν οἱ ἄθοι καὶ περιχοῦσα,	144
τὰ κάλλη τῆς ἀφέντρας μου ἐπλουμοῦσα.	143
Ἔλαμπεν ὁ οὐρανὸς τ' ἄστρον γεμᾶτος	145
καὶ ὁ ἄνεμος ἐφύσανε ὁ δροσᾶτος,	146
ὄντας στὸ σπήλιο ἐσώσαμεν αἰφνίδια	
μὲ γέλια, μὲ χαρὲς καὶ μὲ παιγνίδια.	148
Στὴ μιὰ μερὰ τοῦ σπήλιου εἶχε χωσμένη	
φωθιάν, ἀπὸ τῇ μέρα φυλαμένη.	150
Σπουδάζει καὶ τὴν ἄφτει τὸ κοράσο	
μὲ ξύλα πού 'χε φέρει ἀπὸ τὸ δάσο,	152
ἄφτει στὸ λυχνοστάτη τὸ λυχνάρι	
κι ἔφεγγε μιὰ χαρὰ κι ἓνα καμᾶρι,	154
κι ἡ πλουμιστὴ μου κι ἄσπρη περιστέρα	
ὄσά 'χεν ἔδεκεῖ χαρὰ μοῦ φέρα.	156

Ἐστράφηκα στὸ σπήλιο καὶ συντήρου τὴν ὁμορφιὰν ὅπου ἔχε γύρου-γύρου.	158
Ἄπ' ὅξω μὲ μυρθιές, μὲ ροσμαρίνους, μὲ γουδούρους, μὲ βιόλες καὶ μὲ κρίνους	161
τό ἔχενε τὸ κοράσσο στολισμένο, καὶ μύριζε τὸ σπήλιο τὸ καημένο.	162
Πιδέξα καὶ πιτήδεια ἦσαν βαρμένα κι ἦστεκα καὶ συντήρουν ἓνα-ἓνα,	164
καὶ μέσα μου ξενίζουμουν τὴ τόση διάρμιση καὶ τὴν πάστρα καὶ τὴ γνώση!	166
Ὅμορφα στὴν ἀράδα ἦσαν βαρμένα τὰ τσικάλια, στὸν τοῖχο κρεμασμένα,	168
κι ἓνα χαλκωματάκι εἶχε κοντά τῃ π' ἄρμεγε πᾶσ' ἀργὰ τὰ πρόβατά τῃ.	170
Ἀπάνω σ' ὅλα βλέπω ἓνα κλινάρι, πού ἔτονε μιὰ χαρὰ κι ἓνα καμάρι.	172
Φτωχάκι, μὰ στρωμένο ἦτον πιτήδεια, ὀγιὰ καλὲς καρδιές καὶ γιὰ παιγνίδια.	174
Ρωτῶ τὴν· «Ἀδερφοὺς ἔχεις; γῆ κύρη; Καὶ ποιὸν ἔχει τὸ σπήλιο νοικοκύρη;»	176
Γιατ' εἶδα μιὰ μαχαίρα ἀκονισμένη καὶ σε λουρὶ καινούργιο κρεμασμένη.	178
Λέγει μου· «Κύρην ἔχω γεροντάκι, π' ἀπὸ τὰ ψὲς ἐπῆγε στὸ χαράκι,	180
νὰ κόψη πέτρα καὶ νὰ χτίση μάντρα καὶ μ' ἄφηκε, σὰ βλέπεις, δίχως ἄντρα.	182
Δὲν ἔρχεται ὥς τὴν ἄλλην ἐβδομάδα κι ἔχω τοὶ μέρες τοῦτες μοναξάδα.	184
Ἐγὼ ἔμαι ἐπὰ στὸ σπήλιο, νὰ κατέχης, κι ἔγνοια κι αὐμιὰ γι' ἀθρώπους νὰ μὴν ἔχῃς.	186
Ἐγὼ ἀδερφοὺς δὲν ἔχω, μουδὲ μάνα, κι εἶναι καιρὸς πολὺς πού μοῦ ποθᾶνα.	188
Μὲ τὸν κύρη μου ἐδῶ ἔμασταν οἱ δύο μας κι εἶναι τὸ σπήλιο τοῦτον ἐδικό μας.»	190
	192

Πιάνει ψωμί, τυρί, χλωρή μαλάκα,	194
βάνει κι όφτόν άρνι πάνω στην πλάκα	
όπού 'χε για τραπέζι, κι όρδινιάζει,	196
και με σπουδή για δειπνο λογαριάζει.	
ΕΊχε και ξιδωτό κρασί δαμάκι,	198
σ' ένα μικρό και πλουμιστό φλασκάκι	
και συγκερνά και με καλεϊ και πίνει,	200
κι απέκει για να πιω και γώ, μου δίνει.	
Μά λέγω τση· «Κερά, κρασί δέν πίνω,	202
δέν τρώγω ούδ' από τό κριάς έκεϊνο,	
α δέ θέλη συγκλίνει ή άφεδιά σου	204
νά 'ναι με τό φιλι τό κάλεσμά σου!»	
Ώς τ' άκουσεν αρχίνισε να σβήνη·	206
ώσαν τό φασκολούλουδον έγίνη·	
τά δόδια τζη πληθύναι, και φάνη	208
ώσαν εις τό σκοτάδι πυροφάνι.	
Τά μάθια χαμηλώνει και μιλεϊ μου·	210
«Δέν ει'ν' αυτό πρεπό, μουδε τιμή μου,	213
μά στην έξά σου στέκει. Πιέ και δός μου	214
και θεληματικά και στανικώς μου!»	217
"Ηπιαμε μιá και δυό· συγκερασμένο	218
ήτονε τό πιοτό μας τό καημένο	
και με φιλιá και με δροσάτο άέρα	220
και με τό πιάσε ένοϋς τ' άλλοϋ τή χέρα.	225
Προθυμερά σιμώνομε στην κλίνη,	226
θέτομε άγκαλιασμένοι έ-γώ και κείνη	
και με τό παϊξε - γέλασε αρχινίζει	228
όλη ή άνατολή να κοκκινίζει,	
κι εις λίγην ώρα βλέπομε τόν ήλιο	230
κι απλωνε τές άχτίνες του στο σπήλιο.	
Περλαμπαστά τόν ήλιο χαιρετοϋμε	232
και πάμε τα κοπάδια μας να βροϋμε,	
και páλι τό βραδί, σιόν 'ίδιο τόπο	234
έσμεϊγάμε, μ' έτοιο πιδέξο τρόπο	

075	ὅπ' ἄθρωπος νὰ μὴ μπορὰ γνωρίση κι οὐδεποτέ νὰ μᾶσε μολοήση.	236
575	Μὰ ῥθεν ἐκεῖν' ἡ ὥρα ἡ πικραμένη, τὸ γέροντα τὸν κύρη τζη ἀνημένει	238
175	καὶ λέγει μου ἀποσπέρας ἡ κερά μου· «Ταχιά, βοσκέ, δὲ σ' ἔχω συντροφιά μου!	240
375	Τὸν κύρη μου ταχιά τὸν ἀνημένω κι ἀπὸ τὸ σπήλιο οὐδεποσῶς ἐβγαίνω.	242
875	ῥΑμε καὶ σὺ στὴ μάντρα τῇ δικῇ σου καὶ μέσ στο μῆνα, πάλι μοῦ θυμήσου!	244
185	ῚΠὰ στὸν ἴδιο τόπο νὰ γυρίσης κι οὐδεποτέ σου μὴν τ' ἀλησμονήσης,	246
585	γιατὶ τότες ὁ κύρης μου καὶ πάλι δουλειὰν ἔχει ἐδεκεῖ νὰ κάμη κι ἄλλη.»	248
785	Τῇ νύχτα κείνη θέτω πικραμένος, μὲ λογισμό μέγαν ὁ καημένος.	250
885	Τὸ Θιὸν ἐπαρακάλου νὰ μ' ἀξώσῃ μηδὲ βιαστῇ ποσὼς νὰ ξημερώσῃ.	252
985	Λέγω καὶ τσ' ἄχολῆς μου περιστέρας· «Πῶς βιάζεται νὰ ῥθῇ τὸ φῶς τσῇ μέρας!	254
585	Γιατὶ παρὰ ποτέ τοῦτο τὸ βράδι βιάζεται νὰ μὴ μείνωμεν ὁμάδι;»	256
185	Καὶ στὸν ἥλιο, ποὺ πρὶν τὸν εἶχα θάρρος, κλαίγω μὲ παραπόνεση καὶ βάρος·	258
285	«ῚΗλιε, ποὺ τῇ χαρὰ στὸν κόσμον φέρνεις, γιὰ ποιὰ ἀφορμὴν ἐμένα τήνε παίρνεις;»	260
385	Σηκώνομαι προτύτερα πὸ κείνη κι ἀφήνω τῇ κι ἐκοίτετο στὴν κλίνη.	262
485	Σιμώνω τσῇ καὶ σκύφτω καὶ φιλῶ τῇ καὶ μ' ἀναστεναγμὸ ποχαιρετῶ τῇ.	264
585	«Γεῖα καὶ χαρὰ σ' ἀφήνω νὰ τὴν ἔχῃς, καὶ κάμε, πέρδικά μου, νὰ κατέχῃς,	266
685	κι ἂ ζήσω, μέσ στο μῆνα ἔρχομαι πάλι, νὰ βρῶ τ' ἀγγελικά σου ὁμορφα κάλλη.»	268

Στρέφεται καὶ θωρεῖ με, κι ἀρχινίζει τὸ ριζικό τ'ζη ν' ἀναθεματίζη.	270
Τὰ δάκρυα τῆς ἀρχίνισαν καὶ τρέχα, τὰ κοραλένια χεῖλια τῆς ἐβρέχα.	272
«Ἀνάθεμά σε, μοῖρα μου καημένη, πού μοῦ τὴν εἶχες τούτη φυλαμένη,	274
ὡς ἦψα τὸ κερί νὰ μοῦ τὸ σβήσης, σε μεγάλη σκοτάγρα νὰ μ' ἀφήσης!»	276
Σηκώνεται καὶ θέ νὰ παραγγεῖλη, καὶ τρέμασι τὰ ζαχαρένια χεῖλη.	278
Λέγει μου· «Στὸ καλό, βοσκέ, πὺ νὰ ᾿χης καμάρι καὶ χαρὲς ὅπου κι ἂ λάχης.	281
Τῆς ποθητῆς, πὺ σ' εἶχε σάν τὸ φῶς τῆς, καὶ διάλεξε γιὰ νὰ ᾿σαι σύντροφός τῆς,	282
θυμήσου τῆς, μὴν τὴν ἀλησμονήσης, καὶ κάμε το, γοργὸ γιὰ νὰ γυρίσης!»	285
Τῆς λέω· «Σὰ δῆς τὸν κόρακα ν' ἀσπρίση καὶ τὸν αὐγερινὸ ν' ἀποσπερίση,	286
κορμὶ δίχως ψυχὴ νὰ προπατήση, τότε θέλω καὶ γὼ σ' ἀλησμονήσει.	288
Μὰ ἀπείτοις τοῦ φτωχοῦ, μοῦ ᾿ναι γραμμένο νὰ φύγω, κι ἀπὸ πᾶ μακρὰ νὰ πχένω,	290
σοῦ ᾿χω παραγγελιὰ νὰ μὲ θυμᾶσαι, πάντα σου μὲ τὸ νοῦ μαζὶ μου νὰ ᾿σαι!»	292
Μὲ δάκρυα καὶ μὲ κλάηματα μισεύγω καὶ πάω τὰ πρόβατά μου νὰ γυρεύω,	297
κι ἀγάλια - ἀγάλια ἐμάκρυνα ἀπ τὸν τόπο, μὲ βάσανα, μὲ πίκρες καὶ μὲ κόπο.	298
Καὶ πέρασεν ὁ μῆνας, κι ἦρθ' ἡ ὥρα νὰ πᾶ νὰ βρῶ τὴν ποθητὴ μου γνῶρα,	300
μὰ θέλησεν ἡ μοῖρα μου, τ' ἀζάπη, τὸ ριζικό μου κι ἡ πολλὴ τ'ζη ἀγάπη	302
κι ἔπεσα ἀρρωστημένος στὸ κλινάρι κι ἐλίγεψέ μου ἡ δύναμη κι ἡ χάρη.	304
	306
	308
	310

Καὶ πρίχου γιάνω καὶ καλυτερέσω,	312
στράτα νὰ προπατήξω πρὶ μπορέσω,	315
νὰ προπατήξω, νὰ σαλευγουδίσω,	316
νὰ πὰ νὰ τήνε βρω νὰ τσῆ μιλήσω,	313
ἐπέρασε ἕνας μῆνας πρὶ νὰ θέσω,	314
καὶ διάβηκε κι ὁ ἄλλος πρὶ μπορέσω.	317
Ἄπάνω σταὶ δυὸ μῆνες, ἐγρικούμου	318
τῇ δύναμη δαμάκι τοῦ κορμιοῦ μου,	320
καὶ ξεκινῶ μὲ προθυμιὰ καὶ τρέχω,	322
στῇ χέρα μου κι ἕνα ραβδάκιν ἔχω·	324
μὰ ἔχα μεγάλο πόνο καὶ περίσσο,	325
ποῦ δὲν ἐμπόρου νὰ καλυτερήσω,	326
μονό ἔπεσα κι ἐρράγη τὸ βεργί μου	328
καὶ γιάγυρα στὴν κλίνη τῇ δική μου.	330
Καὶ μέσα στὴ ζαλάδα, μοῦ φανίστη	332
τὸ πὼς ἦρθ' ἡ κερά μου καὶ ξαφνίστη,	336
κι ἔσυρε τρεῖς φωνές καὶ ξίππασέ με,	325
κι ὅχ τὸν κακὸ τὸν ὕπνο ἐξύπνησέ με.	326
Καὶ μοῦ φάνη πὼς σκύλοι ἦρθα πνιγάρι	328
καὶ φάγασι τ' ἄρνι μου τὸ μπολιάρι,	330
καὶ γρίκησα ἀπ τὰ δάση της νὰ κλαίγη	332
ἢ κρουσταλλένια βρύση, καὶ νὰ λέγη,	336
τὸ πὼς ἡ ἄρρωσθιά κι ἡ ξάργητά μου	334
κάρβουνα θέ νὰ βάλου στὴν καρδιά μου.	336
Τὸ μοῦ ἔμελλε ν' ἀκούσω καὶ φοβούμου,	337
τὴν ὥρα κείνη ἐγέμισέ το ὁ νοῦς μου,	338
καὶ δὲν ἐμπόρου νὰ καλοκαρδίσω,	340
μουδὲ τὰ μάθια μου ν' ἀναντρανίσω.	
Κινῶ καὶ πᾶω μὲ τὴν καρδιά κλιμένη,	
ἀπὸ τὴ στράτα κείνη τὴ χωσμένη.	
Φτάνω. Θωρῶ τὸ σπῆλιο ἀραχνιασμένο,	337
μὲ βοῦρκα, μὲ πηλὰ ἀναμυρδωμένο.	338
Ἄλλοιᾶς λογιῆς μὲ δέχτη τὸ καημένο,	
παρὰ ποῦ μ' εἶχε πρῶτας μαθημένο.	340

Σ' ἐνοὺς βουνοῦ κορφή, σ' ἓνα χαράκι,	
ξανοίγω καὶ θωρῶ ἓνα γεροντάκι	342
κι ἔβλεπε κάποια πρόβατα ὁ καημένος,	
ἀδύναμος καὶ μαυροφορεμένος.	344
Σφυρίζω καὶ φωνιάζω· χαιρετῶ τον	
καὶ γιὰ τὴ βοσκοπούλαν ἀρωτῶ τον.	346
Μὲ τρόμο καὶ μὲ φόβο τοῦ ξηγούμου,	
καὶ τὰ ποσῶς δὲν ἤθελα ἐφουκρούμου.	348
Γρικῶ τὸ γέρο ὀμπρὸς κι ἀναστενάζει,	
τὸ ριζικὸ τσῆ μοίρας του ἀτιμάζει,	350
καὶ κλαίγοντας μοῦ λέγει· «Ἡ πεθυμιά σου	
ἀπόθανε, δὲν εἶναι πλιά κοντά σου.	352
Γι' αὐτήνην ποὺ ρωτᾷς, ἦτον παιδί μου,	
θάρρος μου τοῦ φτωχοῦ κι ἀπαντοχὴ μου,	354
μὰ ὁ Χάρος τὴν ἐπῆρεν ἀπὸ μπρὸς μου	
καὶ θάμπωσε τὰ μάθια καὶ τὸ φῶς μου.	356
Καλόκαρδη ἦτον πάντα καὶ χαρά μου,	
ἀνάπαψη πολλὴ στὰ γεραθιά μου,	358
μὰ ὁ λογισμὸς ὁποῦ 'χε πᾶσα βράδι,	
παράκαιρα τὴν ἔβαλε στὸν ἄδη.	360
Ὅλημερνὶς κι ὀληνυχτὶς νὰ κλαίῃ,	
χίλια κακὰ τσῆ μοίρας τσῆ νὰ λέῃ,	362
σὰν τὸ κερί ἀναλυοῦσεν ὄντας ἄφτη,	
ὥστε ποὺ διάβηκε στὴ γῆ κι ἐθάφτη.	364
Ἔδιωχνεν ἀπὸ μπρὸς τσῆ τὸ κοπάδι,	367
ποὺ τό 'χε συντροφιά κι ἦσαν ὁμάδι,	368
δὲν ἔτρωγε τὸ γιῶμα οὐδὲ τὸ δεῖπνο	366
κι ὅλη τὴ νύχτα δὲν ἐθώρειεν ὕπνο,	365
παρὰ συχνὰ στοὶ ζάλες τσῆ ἐξιππάτο	369
καὶ μίλειε μοναχὴ τζῆ καὶ δηγᾶτο.	370
Ἐξύπνουν τὴνε τότες κι ἔλεγά τσῆ·	373
«Ἰντὰ πολλὰ βαρὰ 'ναι τὰ ὄνειρά τσῆ!	374
Κι Ἰντὰ 'ναι τὰ δηγᾶται καὶ τὰ λέει!»	
Καὶ πάραυτας ἀρχίνιζε νὰ κλαίῃ·	376

«Κύρη, μεγάλον ἄδικο μοῦ κάνεις, νὰ μὲ ξυπνᾷς καὶ νὰ μ' ἀναθυβάνης, γιατ' εἵμασταν ὁμάδι στ' ὄνειρό μου μὲ τὸν ἀγαπημένο τὸ βοσκό μου!»	378 380
Τὰ νιάμερά της ἦσαν ψές, υἱγιέ μου· τὴν ὥρα ποὺ ἐξεψύχα, ἐμίλησέ μου κι ἀφήκε μου παραγγελιά· «Στά δάση, μοῦ λέει, ἕνας βοσκὸς θέλει περάσει, μελαχροινός, λυγνός καὶ γελασάρης, καὶ νιὸς καὶ μαυρομάτης διωματάρης, καὶ θέλει σὲ ρωτήξει γιὰ νὰ μάθῃ, γιὰ κείνην ὅπ' ἀπόθανε καὶ χάθη.	382 384 386 388
Καὶ νὰ τοῦ πῆς, πὼς εἶν' ἀποθαμένη, μὰ δὲν τοῦ λησμονᾷ ποτὲ ἡ καημένη.	390
Κι ἄς τῆνε λυπηθῇ κι ἄς τῆνε κλάψῃ, τὰ ροῦχα ντου γιὰ λόγου της ἄς βάψῃ.	392
Καὶ νὰ κατέχη, πέ του, πὼς τὴ χάσε, ὄντας εἶδε τὴ μέρα καὶ περάσε.	394
Εἶπε, ἀλησμόνησέν τη τὴν καημένη, καὶ χάθηκε γιὰ τοῦτο πικραμένη».	396
Κι ἂν κρίνω ὅχ τὰ σουσοῦμια, ἐκεῖνος εἶσαι· καὶ κλαίγει σε ἡ καρδιά μου καὶ πονεῖ σε.»	398
Μουδ' ἔνιωθα, μουδ' ἄκουα, μουδὲ θάρου· στά πόδια μου νὰ στέκω δὲν ἐμπόρου,	403 404
κι ἀρχίνισα τὴ μοῖρα μου νὰ βρίζω, τὸ ριζικό μου ν' ἀναθεματίζω,	406
τὸν ἔρωτα τὸν ψέφτη ν' ἀτιμάζω καὶ μπλιὸ γιὰ τὴ ζωὴ νὰ μὴ λογιάζω.	408
«Κύρη, γονή, νὰ ζήσης, ἀφεντάκη, μὴ βαρεθῇς τὴ στράτα καμποσάκι, νὰ πάμε στὸ μνημόρι τῇ κερᾶς μου, νὰ κάμω ἐκεῖ τὸν πόθο τῇ καρδιάς μου!»	410 412
Τὸν ἀνεβάστου ἐγώ, κι αὐτὸς ἐμένα κι ἀρχίνισα μὲ λόγια πικραμένα·	

«Σε σπήλιο σκοτεινὸ θά κατοικήσω,
 ποτὲ παρηγοριὰ δὲ θά γρικήσω, 414
 πάντα μου μοναχὸς θεὸς νὰ γυρίζω
 καὶ τὰ μάθια μου δὲ θ' ἀναντρανίζω. 416
 Δίχως γαμπά, ξυπόλητος θά πχένω,
 σ' τόπον ἀγκαθερὸ καὶ χιονισμένο, 418
 νὰ μὲ θωροῦ γδυμνὸ κι ἀναμαλλιάρη
 κι ὅλοι νὰ μὲ κρατοῦσι δαιμονιάρη. 420
 Για σφάλματα καὶ πάθητα δικά μου,
 ἔβαλα μέσ στὸν ἄδη τὴν κερά μου. 422
 Νὰ 'χα σὲ φτάξει ζωντανή, νὰ μάθης
 τὴν ἀρρωσθιά καὶ τὰ πολλὰ μου πάθη, 424
 μὰ ἐδὰ θωρῶ κι ἀλήθεια μ' ἀπαρνήθης
 στ' ἀραχνιασμένο στρῶμα ποὺ κοιμήθης, 426
 καὶ δὲ μπορῶ ὁ φτωχὸς νὰ σὲ ξυπνήσω
 νὰ μοῦ συντύχης καὶ νὰ σοῦ μιλήσω. 428
 Μάθια μου, ἀφόντι ἐχάσετε τὸ φῶς σας,
 μπλιὸ λυγερὴ μηδὲν ἰδῆτ' ὀμπρὸς σας ! 430
 Παρηγοριὰ δὲν εἶναι νὰ μπορέση,
 ἀλάφρωση στὰὶ πόνους μου νὰ θέση. 432
 Φίλους καὶ συγγενεῖς θέλω μισήσει,
 καὶ δὲ θέ νὰ σφαγῶ, μὰ θέλω ζήσει, 434
 γιὰ νὰ 'χω πόνους, πίκρες καὶ λαχτάρες,
 καθημερινούς καημούς καὶ λιγωμάρες. 436
 Τὰ ὄρη, τὰ χαράκια νὰ μὲ φάσι, 439
 καὶ νὰ 'ναι ἡ κατοικιά μου μέσ στὰ δάση. 440
 Μέρα - νύχτα νὰ κλαίω καὶ νὰ θρηνοῦμαι,
 τὰ πάθη μου στὰ ὄρη νὰ δηγοῦμαι, 442
 νὰ κάνω τὰ θεριὰ νὰ μ' ἀκλουθοῦσι,
 νὰ κλαίσι μετὰ μὲ καὶ νὰ πονοῦσι. 444
 Φλογέρα νὰ μὴν παίξω οὐδὲ θιαμπόλι,
 σ' λειβάδι νὰ μὴ μπῶ κι οὐδ' εἰς περβόλι, 446
 τὰ πρόβατά μου μπλιὸ νὰ μὴ ἀρμέξω,
 μὰ νὰ περνῶ κακὸ καιρὸ κι ἀδέξο ! 448

Τὸ προβατάκι τ' ἄσπρο, τὸμπολιάρι,
 450
 ὁπού 'χα τσῆ κεράς μου ἄμπολιάρει,
 ἐκεῖνο μόνο νὰ 'χω μετὰ μένα,
 452
 νὰ πχένωμε τὰ δυὸ συντροφιασμένα.
 Νὰ κλαίῃ ἐμὲ τ' ἄρνι καὶ γὼ τὴν κόρη,
 454
 νὰ προπατοῦμε σε βουνὰ καὶ σ' ὄρη,
 στὴν ἀγκαλιά μου νὰ τ' ἀποκοιμίζω,
 456
 τὸ ριζικὸ μου τὸ κακὸ νὰ βρίζω.
 Κι ὄντας βροντᾷ κι ἀστράφτη καὶ χιονίζῃ,
 458
 κιανεὶς βοσκὸς στὰ ὄρη δὲ γυρίζῃ,
 τότες ἐγὼ μέσ σε βουνὰ καὶ σ' ὄρη
 460
 νὰ κλαίω αὐτήνῃ τὴν πανώρια κόρη.
 Κι ὄντας πυρώνῃ ὁ ἥλιος πέτρες, ξύλα,
 462
 ὅλοι σιμώνου στοῦ δεντροῦ τὰ φύλλα,
 πάῃ ὁ βοσκὸς, λίγη δροσὰ γυρεύῃ,
 464
 ἐγὼ νὰ 'μαι στὸν ἥλιο νὰ μὲ καίγῃ.
 Μπλιὸ μὴν ἐβγῇ βοσκὸς ἀπὸ τὸ σπήλιο,
 466
 τὰ νέφη νὰ σκεπάζουσι τὸν ἥλιο,
 νὰ ψυγοῦσι τὰ χόρτα στὸ λειβάδι
 468
 κι ἀπὸ μάντρα νὰ μὴν ἐβγῇ κοπάδι !
 Ποτὲ πουλὶ στὸ δάσο μὴν πετάξῃ,
 470
 τὴν αὐγὴ πετεινὸς ποτὲ μὴν κράξῃ,
 μουδ' ἀηδονάκι μπλιὸ μὴν κελαηδήσῃ,
 472
 κι ἀετὸς ἅς τυφλωθῇ, μὴν κυνηγήσῃ !
 Τὴ νύχτα μὴν προβάλῃ τὸ φεγγάρι,
 474
 κι εἰς τὸ γιαλὸ μὴν κολυμπήσῃ ψάρι,
 κι ἅς ἀποφρύξου βρύσες καὶ ποτάμια,
 476
 κι ἅς ξεραθοῦ τὰ τρυφερά καλάμια.»

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΕΣ, ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΕΣ, ΓΙΑ ΤΗ
ΒΟΣΚΟΠΟΥΛΑ

Στίχος 1. Ἐξοριᾶ = Ἄγρια ἐξοχή. Ἔτσι καὶ σήμερα.

Στίχος 2. Ταχυνὴ = Πρωτὶ. Ἔτσι καὶ σήμερα.

Στίχος 3. Δέντρη = ἀντὶ δέντρα. Ὁ τύπος αὐτὸς προήλθε φανερά κατ' ἀναλογίαν ἀπὸ τὰ σιγμόληχτα οὐδέτερα σε - ος (τὸ πάθος τὰ πάθη, τὸ ὄρος τὰ ὄρη). Οἱ πληθυντικοὶ τοῦτοι ἀκούγονται συχνὰ καὶ σήμερα, πλάϊ στοὺς σπανιώτερους πάθια καὶ πάθητα· (κοίτα στίχο 421).

Στίχος 6. Ποὺ βόσκαν τὰ λαφάκια = Τὸ τελικὸ ν στὰ ἄρθρα, στὰ ὀνόματα, στὰ ρήματα καὶ στοὺς συνδέσμους, πέφτει πάντα, ἐχτὸς ἅμα ἀκλουθῆ λέξη ποὺ ἀρχίζει ἀπὸ φωνήεν, ἢ ἀπὸ τὰ σύμφωνα κ, π, ξ καὶ ψ. Πρὶν ἀπὸ τὰ σύμφωνα τοῦτα τὸ τελικὸ ν δὲν ἀκούεται πάλι σὰ ν, παρὰ ἐνώνεται μ' αὐτά, ὥστε ν' ἀκούωνται ὡς b, d, gz καὶ bz. Σύμφωνα μ' αὐτὸ ὁ στίχος π.χ. 8 πρέπει νὰ προφερθῇ· ποὺ γλυκοκελαηδοῦσα δα πουλάκια. Ἡ ἀρχὴ τοῦ στίχου 10: ὡσὰ γαλὴ καρδιὰ κ.λ.

Στίχος 10. Ὡσὰν καλὴ καρδιὰ κι ὠραία στὰ θώρη = Καθὼς ἦτανε ὁμορφὴ καὶ σιτὴν ψυχὴ καὶ στὸ κορμί. Οἱ δυὸ λέξεις «καλὴ καρδιὰ» ἰσοδυναμοῦν μ' ἓνα ἐπίθετο, ποὺ χρησιμοποιεῖται καὶ γιὰ τὰ δυὸ γένη, καὶ σημαίνει ἀγαθός, πρόσχαρος.

Στίχος 11. Ἐβλεπε = Ἐβοσκε, παρακολουθοῦσε τὰ πρόβατα κατὰ τὴ βοσκὴ τους. Καὶ σήμερα τὸ βλέπω σημαίνει προσέχω, φυλάγω κάτι.

Στίχος 14. Στολὴ = Στολίδι.

Στίχος 16. "Αστρή = 'Αντί ἄστρα. Κοίτα τὴ σημείωση τοῦ στίχου 3.

Στίχος 22. 'Απλώσα στ' ἄρματά τως = "Απλωσαν τὰ χέρια γιὰ νὰ πιάσουν τ' ἄρματά τους. 'Η ἐκφραση κοινὴ καὶ σήμερα.

Στίχος 23. Βεργτώνι = "Ο,τι καὶ σαίττα, βέλος. 'Απὸ τὸ ἰταλικὸ verrettone.

Στίχος 30. 'Η κόρη ἐθάρρειε κι εἶμαι ἀποθαμένος = Εἶναι περίεργη ἢ χρῆση τοῦ καὶ σὰν εἰδικοῦ συνδέσμου, καὶ δῶ καὶ συχνά. 'Η τέτοια χρῆση εἶναι συνήθης καὶ στὸν 'Ερωτόκριτο καὶ ἀκούεται καὶ σήμερα. Δὲν εἶναι ἀπίθανη, κατὰ τὴ γνώμη μου, ἢ ὑπόθεση τοῦ Legrand, μήπως πρόκειται γιὰ τὸν ἰταλικὸ εἰδικὸ σύνδεσμο che, ποὺ πέρασε στὴ γλῶσσα τῶν Κρητικῶν. Θά 'πρεπε στὴν τέτοια περίσταση νὰ γράφεται «κὲ» μ' ε.

Στίχοι 30—44. 'Ο λιπόθυμος βοσκὸς διατηρεῖ ἀρκετὰ τὴ συνείδηση, ὥστε νὰ βλέπη καὶ ν' ἀκούη τὰ γινόμενα.

Στίχος 34. Σπουδαχτικά = Βιαστικά. "Ετοι καὶ σήμερα.

Στίχος 38. Πρὸς ἐμὲ = 'Η τέτοια ἀρχαία σύνταξη τῆς πρόθεσης μὲ τὴν προσωπικὴ ἀντωνυμία δὲν ἀκούεται πιά. 'Η πρόθεση ζῆ ἀκόμα σ' ἐκφράσεις σὰν αὐτές: «πρὸς τὰ κεῖ», «πρὸς τὰ δῶ», «πρὸς τὰ πάνω», «πρὸς τὴν πέρα μπάντα», μὰ πάλι ἀρκετὰ σπάνια.

Στίχος 39. Λαντουρᾶ = Καταβρέχει.

Στίχος 44. Λογισμὸς = 'Εδῶ νοῦς· πιὸ κάτω φέρεται ἡ λέξη μὲ τὴ σημασίαν τῆς φροντίδας, τῆς μέριμνας.

Στίχος 50. Σ' ἴντα τρόπο = Πῶς, μὲ ποιοὺ τρόπο.

Στίχος 54. 'Αντιμέψω, ἐνεστῶς ἀντιμεύω = 'Ανταμείβω. "Ετοι καὶ σήμερα.

Στίχος 55. Γομάρι = Φορτίο. 'Εδῶ ἡ λέξη παίρνεται μεταφορικὰ καὶ σημαίνει τὴν ὑποχρέωση.

Στίχος 56. 'Ανέγνωρος = 'Αγνώμονας. 'Η λέξη σημαίνει καὶ ἄγνωστος.

Στίχος 61. 'Απηλογᾶται = 'Αποκρίνεται.

Στίχος 81. Γεῖς = 'Ενας, μὲ τὴν ἀρχαία μορφή. Καὶ σήμερα.

μέρα ἀκούεται συχνά ἡ φράση «ὁ γεῖς κι ὁ ἄλλος» = ὁ ἓνας κι ὁ ἄλλος. Τὸ γ ἀναπτύχθηκε ἀρχικὰ γιὰ λόγους εὐφωνίας κι ὕστερα ἔμεινε. Ἔτσι καὶ σήμερα ἀκούεται πάντα «ἡ Γελένη» «ἡ Γιαννιά» ἀντὶ ἡ Ἑλένη, ἡ Ἀννιά, κ.λ.

Στίχος 81. Παιδωμῆ=Βάσανο, βασανιστήριον· ἀπὸ τὸ παι-
δεύω=βασανίζω.

Στίχος 83. Κρατημένη=Ὑποχρεωμένη. Ἡ τέτοια σημασία τοῦ ρήματος ἔχει φθαρῇ σήμερα. Ἐννοεῖται ἐδῶ ἀπὸ τὰ συμ-
φραζόμενα.

Στίχος 89. Μετὰ μὲ=Μαζί μου. Ἔτσι καὶ σήμερα. Καὶ οἱ ἐκφράσεις κοινότατες· «Δὲν εἶναι ὁ νοῦς σου μετὰ σένα!» «Ἔλα μετὰ μένα!»

Στίχος 92. Ὅμάδι=Μαζί. Ἀλλοτε ἡ λέξη ἦτανε κοινὴ στὴν Κρήτη, τώρα ἀκούεται στὰ δίστιχα μόνο, ἐνῶ στὸν προφορικό λόγο δὲ χρησιμοποιεῖται. Προήλθε ἀπὸ τὸ ὁμάς, ὁμάδιον, ὅπως ἄλλωστε τὸ μαζί ἀπὸ τὸ μᾶζα, μαζίον.

Στίχος 93. Πᾶσαν ἓνα=Τὸν καθένα. Καὶ σήμερο κοινό-
τατες οἱ ἐκφράσεις «πᾶσα γεῖς», «πᾶσα μιά», «πᾶσα βράδι», «πᾶσα χρόνο» κ.λ. Ὁ τύπος τοῦ ἐνικοῦ τοῦ θηλυκοῦ, ἀντικατά-
στησε ὅλους τοὺς τύπους τοῦ ἐπιθέτου πᾶς, πᾶσα, πάν.

Στίχος 104. Μαχαίρι=Ἐννοεῖ τὰ μάτια τῆς βοσκοπούλας, ποὺ πρὶν τὸν πλήγωσαν καὶ τώρα τὸν γιατρεύουν.

Στίχος 117. Τὸ φῶς τσῆ μέρας λιγοστένει=Βραδιάζει. Εἶναι ἀπορίας ἄξιο πῶς τόσο γρήγορα ἔρχεται τὸ βράδι. Φαί-
νεται πῶς ἡ συνάντησις μὲ τὴ βοσκοπούλα δὲν ἔγινε τὸ πρῶτ', σὰν πῆγε ὁ βοσκὸς τὸ κοπάδι στὴ βοσκή, παρὰ τὸ δειλινό, σὰν ἦρθε νὰ τὸ ποτίσῃ στὴ βρύση, ὅπου γιὰ τὸν ἴδιο λόγο θὰ βρέ-
θηκε κι ἡ βοσκοπούλα.

Στίχος 118. Θέ νὰ=Παλαιότερη μορφή τοῦ θά. Τὸ μό-
ριο θά γιὰ τὸ σχηματισμὸ τοῦ μέλλοντος εἶναι σπάνιον στὴν
Κρήτη ἀκόμα κατὰ τὸ 1600. Στὸν Ἑρωτόκριτο, ποὺ ἐποιήθηκε
ἀργότερα, εἶναι ἐπίσης ἀρκετὰ σπάνιον. Ἡ χρῆσις του πυκνώ-
νεται μὲ τὸν καιρὸ γιὰ νὰ ἐπικρατήσῃ σήμερα, χωρὶς πάντως
νὰ ἐξαφανιστῇ τὸ «θέ νὰ» καὶ τὸ «θέλω νὰ». Ἄς σημειωθῇ

πὼς στὸ σχηματισμὸ τοῦ μέλλοντος μὲ τὸ «θέλω νά», τὸ κλιτὸ «θέλω» ἐπιτάσσεται τοῦ ρήματος· «Νά πάω θέλω» = θά πάω. «Νά πὰς θές ;» = θά πὰς ; κ.λ.

Στίχος 118. Θέ νά πχένῃ = Θά φύγῃ, ὅχι θά πηγένῃ. Ὁ μέλλων αὐτὸς τῆς διαρκείας «θά πχένω», σήμερα θά πῇ πάντα «θά φύγω», ὅπως δηλαδὴ τὸν μεταχειρίζεται ἐδῶ ὁ ποιητὴς τῆς Βοσκοπούλας. Πιὸ κάτω (στὸ στίχο 417) τὸν παίρνει μὲ τὴν κυρία σημασία του «θά πηγένω». «Δίχως γαμπὰ ξυπόλητος θά πχένω».

Στίχος 133. Πλείσιος, πλείσια = Πλείστος, πλείστη. Σήμερα ἀκούεται σπάνια ἡ λέξη καὶ μόνο στὰ δίστιχα.

Στίχος 135. Ἐνοῦς τ' ἄλλου = Ἡ φράση καὶ σήμερο πολὺ εὐχρηστικὴ. Χρησιμοποιεῖται γιὰ νά σημασθῇ ἡ ἀλληλοπάθεια. Ἡ φράση ἀκούεται καὶ στὴν ὀνομαστικὴ «ὁ γεῖς τ' ἄλλου» καὶ θηλυκὸ «ἡ μιὰ τὸ' ἄλλῃς».

Στίχος 135, 136. Οἱ τύποι τοῦ γ' πληθ. τοῦ παρατ. ἐκράτουµε, ἐπερνοῦµε, ποὺ εἶναι ὅμοιοι μὲ τοὺς ἀρχαίους, ἀκούγονται σπάνια σήμερα, παρὰ τοὺς κοινοὺς ἐκρατούσαμε, ἐπερνούσαμε.

Στίχοι 137 καὶ 138. Βαγὶ = Ἐτσι καὶ σήμερα λέγεται τὸ φυτό, ποὺ κάνουν ἀπ' αὐτὸ τὴν Κυριακὴ τῶν Βαῖων τοὺς σταυροὺς καὶ τὶς κλάδες. Καὶ σήμερα τὰ παιδιὰ κάνουν πρόχειρα δαχτυλίδια μὲ τὰ φύλλα τοῦ βαγιοῦ.

Στίχος 139. Γοργὸ = Γλήγορα, πρόθυμα. Συνηθέστατο τὸ ἐπίρρημα σ' ὅλη τὴν κρητικὴ γραμματεία. Σήμερα εἶναι σπάνιο.

Στίχος 143. Πλουμῶ καὶ πλουμίζω = Στολίζω. Ἡ ἐναλλαγὴ τῶν καταλήξεων -ίζω καὶ -ῶ εἶναι καὶ σήμερο συνηθισμένη. Ἀκουσα ψηφῶ ἀντὶ ψηφίζω κ.λ.

Στίχος 146. Ἐφύσανε = Ἐφύσα, ἐφυσόυσε. Τέτοιοι τύποι τοῦ γ' ἐν. τοῦ παρατ. τῶν περισπωμένων ρημάτων, ἀκούγονται κάποτε καὶ σήμερα· ὅπως ἐγάπανε = ἀγαποῦσε.

Στίχος 147. Ἐσώσαμε = Ἐφτάσαμε.

Στίχος 149. Ἀφτει = Ἀνάβει. Καὶ σήμερα κοινὴ ἡ λέξη, μὲ τὴν ἀρχαία τῆς μορφῇ καὶ μὲ τὴν ἀρχαία τῆς σημασίας.

Στίχος 156. Ἐδεκεῖ = Ἐκεῖ πέρα, πρὸς τὰ ἐκεῖ. Ἡ λέξη ἀπληρωμένη σήμερα.

Στίχος 157. Συντήρου = Ἐκοίταζα με προσοχή. Ἴδιο θέμα με τὸ πανελλήνιο τηρῶ = βλέπω.

Στίχος 161. Ροσμαρίνους = Ἡ λέξη με τὴν ἰταλική της μορφή.

Στίχος 162. Γουδούρους = Ἀγούδουρας καὶ αγούδουρος, θάμνος μυρισμένος. Ἔτσι καὶ σήμερα.

Στίχος 168. Διάρμιση = Νοικοκυριά, τάξη. Ἡ λέξη εἶναι κοινὴ καὶ σήμερα καὶ παράγεται ἀπὸ τὸ ἐπίσης κοινὸ διαρμίζομαι, ποὺ χρησιμοποιεῖται καὶ σὰ μέσο μεταβατικὸ (διαρμίζομαι τὸ σπίτι, ἐδιαρμίστηκα τὸ σπίτι) καὶ σὰν ἀμετάβατο (ἐδιαρμίστηκα = ἔβαλα τάξη). Τὸ ρῆμα προήλθε ἀπὸ τὸ διαρρυθμίζω.

Στίχος 176. Ὅγια = Γιά, κατ' ἑκτασιν. Ἀκούεται συχνὰ καὶ σήμερα στὰ δίστιχα.

Στίχος 177. Γῆ = Ὁ διαζευχτικὸς σύνδεσμος ἢ ἀκούεται συχνὰ καὶ σήμερα με τὸ εὐφωνικὸ γ στὴν ἀρχή.

Στίχος 182. Χαράκι = Βράχος.

Στίχος 184. Δίχως ἄντρα = Χωρὶς προστάτη.

Στίχος 193. Μαλάκα = Εἶδος μαλακοῦ τυριοῦ ποὺ λέγεται καὶ σήμερα ἔτσι.

Στίχος 195. Ὁρδινιάζει = Ταχτοποιεῖ, ἐτοιμάζει· χωρὶς ἀντικείμενο. Τὸ ρῆμα ἀκούεται καὶ σήμερα συχνὰ καὶ εἶναι ἰταλικό.

Στίχος 197. Ξιδωτὸ = Ὁξυνο, καμωμένο ἀπὸ ὄχι ἐντελῶς ὠριμασμένα σταφύλια. Καὶ σήμερα κατασκευάζεται ἓνα εἶδος τέτοιου κρασιοῦ, ποὺ λέγεται ὄξυνο.

Στίχος 197. Δαμάκι = Λιγάκι. Ἡ λέξη ἀκούεται ἀκόμη, καὶ ἐτυμολογεῖται ἀπὸ τὸ βυζαντινὸ οὐδαμίν, δαμίν ποὺ προήλθε ἀπὸ τὸν ὑποκορισμὸ τοῦ ἀρχαίου οὐδαμός. Λέμε καὶ μεῖς σήμερα γιὰ μικρὲς ποσότητες «ἓνα τίποτα» ἢ «τιποτένια πράγματα» κ.λ.

Στίχος 199. Μὲ καλεῖ = Στὴν Κρήτη τὸ ρῆμα καλῶ (στὴν εἰδικὴ περίπτωσι τραπεζιοῦ φιλοξενίας) ἔχει τούτῃ τὴ σημασίαν· Παίρνει ὁ ἐστίων τὸ ποτήρι στὴν ἀρχὴ τοῦ τραπεζιοῦ καὶ με

τὴν εὐκὴ «καλῶς ὠρίσετε» πίνει, δίνοντας τὸ σύνθημα ν' ἀρχίσῃ τὸ γεῦμα. Στὸ «κάλεσμα» οἱ ξένοι ἀπαντοῦν «καλῶς σὰς ἐβρήκαμε» καὶ πίνουν κι αὐτοί.

Στίχος 206. **Φασκολούλουδο** = Λουλούδι τῆς φασκομηλιάς. Γνωρίζω ἄνθη τοῦ φυτοῦ αὐτοῦ μὲ χρῶμα ἀνοιχτὸ μπλὲ πρὸς τὸ ἀνοιχτὸ μενεξεδί. Φανερά ἐδῶ πρόκειται γιὰ λουλούδια μὲ χλομὸ χρῶμα. Ἴσως ἡ φασκομηλιά νὰ βγάζῃ καὶ τέτοια ἄλλου χρώματος λουλούδια, καθὼς συμβαίνει σὲ πλῆθος ἀπὸ θάμνους.

Στίχος 207. Τὰ δόδια τζη' καὶ στίχος 308. Ἡ πολλή τζη ἀγάπη = "Ἐγραψα καὶ στίς δυὸ περιπτώσεις τζη (ἀντί τση), ὡς ἐὰν ὑπῆρχαν τελικὰ ν' στίς προηγούμενες λέξεις. "Ἐτσι ἀκούονται πραγματικὰ τὰ χητικὰ αὐτά, εἴτε ὑπάρχει εἴτε δὲν ὑπάρχει ἀρχικῶς τελικὸ ν' στὸ προηγούμενο φωνηεντόληχτο οὐσιαστικό. Λέμε π.χ. σωστὰ «τὸ ροῦχο ντου» κι ὕστερα κατ' ἀναλογίαν «τὰ ροῦχα ντου». Λέμε σωστὰ «τὴ μάνα ντου» κι ὕστερα «ἡ μάνα ντου». Λέμε σωστὰ «τὸ μοῦτρο τζη» (δηλαδὴ «τὸ μοῦτρον τση») κι ὕστερα κατ' ἀναλογίαν «τὰ μοῦτρα τζη» κ.λ. Πάντα ὅμως λέμε «ὁ πατέρας του», «ὁ πατέρας τση». "Ἐτσι θὰ ἐρμηνευτοῦν μὲ ἀσφάλεια τὰ τελικὰ ν' ποὺ δημιουργοῦνται στοὺς συνδέσμους, ὅπως π. χ. «μαζί ντου», «κοντὰ τζη» κ.λ.

Στίχοι 205—214. Οἱ δέκα τοῦτοι στίχοι παρουσιάζουν ἐξαιρετικὸ ἐνδιαφέρον. Οἱ δυὸ πρῶτοι 205 καὶ 206, φανερώνουν πὼς ἡ κόρη ἐπειράχτηκε ἀπὸ τὸν ὄρο ποὺ ἔθεσε ὁ ξένος τῆς γιὰ νὰ πῇ τὸ κρασί ποὺ τοῦ πρόσφερε. Πειράζεται καὶ χλομιάζει, μὰ ὥστόσο δὲ θέλει νὰ τοῦ ἀντιτάξῃ ἄρνηση. «Σ' ἀγάπη περισσὴ βαρμένη μ' ἔχεις || κι εἶμαι στὸ θέλημά σου, νὰ κατέχῃς.» "Ἐτσι τοῦ ἔχει πεί στὸ δάσος, μὲ θάρρος καὶ μὲ ἀφέλεια, ποὺ θυμίζουν τίς ἡρωίδες τοῦ Σεξπῆρου, πλασμένες κι αὐτὲς ἀπὸ τὴν τέχνη τὴν ἴδια ἐποχὴ, στὴν ἄλλη ἄκρῃ τῆς Εὐρώπης. Γι' αὐτὸ μετὰ ἀπὸ τὸ ξαφνικὸ χλόμισμα, στὸ πρόσωπο τῆς Βοσκοπούλας ἀπλώνεται ἓνα ἀσυγκράτητο ἐρωτικὸ χαμόγελο, (στίχοι 207 καὶ 208). "Ἐπειτα, στοὺς στίχους 209 ἕως 214 ἡ Βοσκοπού-

λα χαμηλώνει τὰ μάτια κι ἀποδέχεται (μέ πόση εὐγένεια!) τὸν ὄρο.

Στίχος 217. Μιὰ καὶ δυὸ = Ἐπανειλημμένως. Ἔτσι καὶ σήμερα.

Στίχος 220. Μὲ τὸ πιάσε ἐνοὺς τ' ἄλλου τῇ χέρα = Μὲ συχνὰ κι ἐπαναλαμβανόμενα ἀλληλοπιασίματα τῶν χειρῶν. Εἶναι ἀξιοπαρατήρητη ἡ συντομία τῆς ἔκφρασης. Στὴν Κρήτη εἶναι συνηθισμένα τέτοια οὐσιαστικά, σχηματισμένα ἀπὸ προσταχτικές τοῦ ἀορίστου μέ τὸ ἄρθρο τοῦ οὐδετέρου. Θὰ δοῦμε παρακάτω (στίχος 227) «μέ τὸ παῖξε-γέλασε», ποὺ σημαίνει μέ παιγνίδια καὶ μέ γέλια. Εἶναι κοινότατη π. χ. ἡ ἔκφραση «στὸ ἔμπα-ἔβγα τσὴ πόρτας». Τὰ τέτοια οὐσιαστικά ἔχουν σαφῆ τὴ σημασία τῆς ἀόριστα ἐπαναλαμβανομένης πράξης.

Στίχος 229. Εἰς λίγην ὥρα = Ἡ πρόθεση διατηροῦσε ἀκόμα τὴν ἀρχαία μορφή της. Ἔτσι βρίσκεται συχνὰ καὶ στὸν Ἑρωτόκριτο.

Στίχος 230. Τὲς ἀχτίνες του = Προτίμησα ἐδῶ αὐτὴ τὴ μορφή τοῦ θηλυκοῦ ἄρθρου στὴν αἰτιατική τοῦ πληθυντικοῦ, γιατί ἡ μορφή τις φαίνεται ἐντελῶς ξένη ἀπὸ τὰ κρητικά ἰδιώματα. Κανονικὴ καὶ γενικὴ μορφή τοῦ τύπου γιὰ ὅλο τὸ νησι εἶναι τὸ τοῖ (τοσοὶ κατὰ τὸ Χατζηδάκη) πρὸ σύμφωνου καὶ τσ' πρὸ φωνήεντος.

Στίχος 231. Περιλαμπαστὰ = Ἀγκαλιαστά. Ἡ λέξη ἀπαντᾷ συχνὰ στὸν Ἑρωτόκριτο καὶ στὴν ἄλλη κρητικὴ γραμματεία. Παράγεται ἀπὸ τὸ νεκρὸ τώρα ρήμα περιλαμπάνω καὶ περιλαμπάζω, ποὺ θὰ ποῦν ἀγκαλιάζω.

Στίχος 235. Μπορὰ = Μπορεῖ νά. Ἔτσι καὶ σήμερα, ἀπὸ τὴ γρήγορη ἐκφώνηση.

Στίχος 236. Μολογῶ, μέλλων θὰ μολοήσω = Καταδίδω, καταγγέλλω, μαρτυρῶ. Ἔτσι καὶ σήμερα.

Στίχος 239. Ἀποσπέρας = Ἀπὸ τὸ βράδι τῆς προτεραίας, κατὰ παραφθορὰ τοῦ ἀρχαίου ἄφ' ἑσπέρας. Καὶ σήμερο κοινὴ ἡ λέξη.

Στίχος 240. Ταχιά = Αὔριο. Ἡ λέξη σήμερα σημαίνει τὸν

ἐπόμενο χρόνο, «τοῦ χρόνου», ἢ ἀόριστα προσεχῶς. Μὲ τὴ σημασία τοῦ αὐριο ἀκούεται σήμερα πιὸ συχνὰ ἢ συγγενικὴ λέξη ταχυτέρου.

Στίχος 240. Δὲ σ' ἔχω = Δὲ θὰ σ' ἔχω. Ὁ ἐνεστῶς ἀντὶ τοῦ μέλλοντος. Ὁ τρόπος αὐτὸς ἀκούεται κάποτε κι εἶναι τρόπος εὐγενείας.

Στίχος 242. Κι ἀπὸ τὸ σπῆλιο οὐδεποσῶς ἐβγαίνω = Στὸ κοπάδι θὰ πάῃ ὁ γέρος. Ἐκείνη θ' ἀσχοληθῇ μὲ τὰ παραμελημένα οἰκιακὰ ἔργα. Καὶ δῶ ὁ ἐνεστῶς ἐβγαίνω ἀντὶ τοῦ μέλλοντος θὰ βγῶ.

Στίχος 249. Θέτω = Πλαγιάζω. Ἔτσι καὶ σήμερα.

Στίχος 250. Λογισμὸς = Ἐδῶ ἡ λέξη σημαίνει φροντίδα, μέριμνα. Ἄλλοι (στίχος 44) σημαίνει νοῦς, σκέψη.

Στίχος 252. Μηδὲ βιαστῇ = Νὰ μὴ βιαστῇ. Στὶς τέτοιες ἀπαρχαιωμένες ἐκφράσεις, βρίσκονται ἀκόμη τὰ ἀρχαῖα μηδέν, οὐδέν, μὲ τὴ σημασία τοῦ καθολοκληρίαν, καθόλου.

Στίχος 252. Ποσῶς = Ὅπως καὶ σήμερα στὴν καθαρεύουσα. Ἡ λέξη ἦταν κοινὴ τότε. Τώρα δὲν ἀκούεται στὴν ὁμιλουμένη.

Στίχος 257. Ποὺ πρὶν τὸν εἶχα θάαρρος = Ποὺ πρῶτα ἦτανε γιὰ μένα ἐνθάρρυνση καὶ γκάρδιωμα. Ὁ ἥλιος ἅμα ἀνατέλλῃ, σκορπᾷ τοὺς τρόμους τῆς νύχτας καὶ στεριώνει τὴν καρδιὰ τῶν ξεμοναχεμένων στὰ βουνὰ βοσκῶν.

Στίχος 266. Κάμε νὰ κατέχης = Ἀντὶ τῆς ἀπλῆς προστακτικῆς κάτεχε. Ἔτσι καὶ σήμερα κάποτε. Ὅπως π.χ. κάμε νὰ μὴν ἀργήσης!

Στίχος 267. Κι ἂ ζήσω = Ὅτι ἂν ζήσω. (Κοίτα σημείωση στίχου 30).

Στίχος 271. Τὸ χτητικὸ, ἐπισημαστικὸ καὶ προσωπικὸ τοῦ θηλυκοῦ γένους τῆς, ἦτανε φαίνεται ἀκόμα στὴ χρῆση, πλάι στὸ νεώτερο τῆς καὶ τῆς.

Στίχος 274. Ποὺ μοῦ τὴν εἶχες τούτῃ φυλαμένη = Ποὺ ἐπιφύλασες γιὰ μένα μιὰ τέτοιὰ δυστυχία. Παρακάτω, στοὺς

στίχους 275 και 276, βρίσκεται ή επεξήγησή του τούτη· «ὡς ἦψα τὸ κερί...» κ.λ.

Στίχος 276. Σκοτάγρα = Σκοτεινιά.

Στίχος 282. Ὅπου κι ἄ λάχης = Ὅπου βρεθῆς, ὅπου πάς.

Στίχος 285. Τῆς ποθητῆς = Τῆς κόρης. Τὸ ἐπίθετο σάν οὐσιαστικό.

Στίχος 288. Κάμε το = Προσπάθησε. Ἔτσι καὶ σήμερα κάποτε.

Στίχος 307. Τ' ἀζάπη = Τοῦ δυστυχισμένου. Ἡ λέξη κοινὴ ἄλλοτε, τώρα δὲν ἀκούεται πιά.

Στίχος 308. Κι ἡ πολλή τξη ἀγάπη = Ἐπειδὴ τὴν ἀγαποῦσα πολὺ, στάθηκε κι ὁ χωρισμὸς μιὰ ἀφορμὴ τῆς ἀρρώστειας μου.

Στίχος 313. Πρὶν νὰ θέσω = Προτοῦ πέσω ἄρρωστος στὸ κρεβάτι. Ἔτσι καὶ σήμερα.

Στίχος 314. Πρὶν μπορέσω = Προτοῦ γιάνω, προτοῦ θεραπευθῶ. Ἀκούεται σάν κοινὴ ἔκφραση μόνο τὸ ἀρνητικὸ δὲ μπορῶ = δὲν εἶμαι καλά, εἶμαι ἄρρωστος. Τὸ θετικὸ μπορῶ, ἐχτὸς ἀπὸ τὴν κυρία σημασία τοῦ δύναμαι, σημαίνει κάποτε ἔχω δύναμη, μοῦ ἀκούει.

Στίχος 317. Ἐγρικνούμου = Ἐνιωθα. Ἐδῶ μέσο μεταβατικό. Σήμερα σε ὅμοιες περιπτώσεις, ἀκούεται σὰ κοινὴ ἔκφραση τὸ ἐνεργητικὸ μόνο· Γρικῶ τὴ δύναμή μου = Νιώθω πὼς εἶμαι δυνατός.

Στίχος 319. Τρέχω = Ἐδῶ βαδίζω, πορεύομαι. Ἔτσι καὶ σήμερα, παρὰ τὴν κυρία σημασία.

Στίχος 323. Μονό πεσα = Ἀλλὰ δὲ μπόρεσα νὰ κρατηθῶ ὀρθὸς κι ἔπεσα. Ὁ τόνος τοῦ ἀντιθετικοῦ συνδέσμου μόνο, κατεβάζεται καὶ σήμερο σε παρόμοιες περιπτώσεις ἐγκλίσεως (Κοίτα σημείωση στίχων 374 καὶ 375).

Στίχος 323. Ἐρράγη = Τὸ γ' ἐνικὸ τοῦ παθητικοῦ ἀορίστου διατηρεῖ ἀκόμη ἀπείραχτη τὴν ἀρχαία μορφή του. Ἀκούεται πάντα π.χ. ἐγράφη, ἐκαμώθη, ἐγίνη κ.λ.

Στίχος 324. Γιαγέρνω = Γυρίζω, ἐπιστρέφω. Ἀπὸ τὸ διαγέρνω.

Στίχος 327. **Σκύλοι πνιγάροι** = "Ετσι λέγονται τὰ σκυλιὰ τῶν κοπαδιῶν, πού κάποτε ἀποχτοῦν τὴν ἑξὶ νὰ πνίγουν τ' ἀρνιαὰ καὶ νὰ τὰ τρῶνε. Στὸν ἐνικό· ὁ πνιγάρης σκύλος, ὁ πνιγαρόσκυλος καὶ τὸ πνιγαρόσκυλο.

Στίχος 334. **Ἐγέμισέ το ὁ νοῦς μου** = Τὸ πίστεψα, τὸ εἶδα μὲ τὴ φαντασίᾳ μου καθαρὰ. Ὁ Βοσκὸς ὠδηγημένος ἀπὸ τίς προαισθήσεις καὶ τὰ ὄνειρά του, καταλαβένει πῶς κάποιο δυστύχημα ἔχει συμβῇ στὴ Βοσκοπούλα. Καὶ σήμερα κοινὴ ἡ ἔκφραση· Τὸ γεμίζει ὁ νοῦς μου = πᾶν νὰ τὸ πιστέψω.

Στίχος 336. **Ἀναντρανίζω** = Ἀνοίγω τὰ μάτια, ἀνακουφίζομαι. Ἀπὸ τοῦ ἀρχαίου τρανής. Καὶ σήμερα κοινὴ ἡ λέξη.

Στίχος 339. **Ὁμπρὸς** = Ἐδῶ χρονικὸ, πρῶτα, πρὶν.

Στίχος 365. **Δὲν ἐθώρειεν ὕπνο** = Δὲ μποροῦσε νὰ κοιμηθῇ.

Στίχοι 374 καὶ 375. **Ἰντα** = Τί. Πρὸ τῶν ρημάτων ἔχω καὶ εἶμαι, καὶ γενικώτερα ἅμα βρίσκεται πρὶν ἀπὸ ἐγκλινόμενη λέξη, κατεβάζει πάντα τὸν τόνο του στὴ λήγουσα. Ἰντά χεῖς; = τί ἔχεις; Ἰντά ναι = τί εἶναι; Ἰντά χομε; = τί ἔχομε; Ἰντά καμε; = Τί ἔκαμε; κ.λ.

Στίχος 375. **Ἰντά ναι τὰ δηγᾶται καὶ τὰ λέει** = Τί εἶναι αὐτὰ πού δηγέται κι αὐτὰ πού λέει.

Στίχος 376. **Πάραυτας** = Εἶναι ἴσως ἡ τελευταία φορὰ πού χρησιμοποιήθηκε ἡ λέξη σε ζωντανό ἔργο τέχνης. Σήμερα ἔχει ἐντελῶς ἐξαφανιστῇ.

Στίχος 378. **Νὰ μ' ἀναθυβάνης** = Νὰ μὲ κάνης νὰ θυμῶμαι.

Στίχος 379. **Σουσουμία** = Χαρακτηριστικὰ προσώπου καὶ κορμιοῦ. Ἀλλοῦ λέγονται μουσουδία καὶ μισίδια.

Στίχος 386. **Διωματάρης** = Ὁραῖος.

Στίχοι 393 καὶ 394. **Χάσε, περάσε** = Ἐχάσε; ἐπέρασε. "Ετσι ἀκούονται συχνὰ οἱ τύποι αὐτοὶ καὶ σήμερα.

Στίχος 409. **Ὁ ἀφεντάκης** = Ὁ πατέρας. Ἀκούονται καὶ τὸ ἀφεντάκι, καὶ ὁ ἀφέντης, μὲ τὴν ἴδια πάντα σημασία.

Στίχος 409. **Ὁ γονής** = Ὁ πατέρας. "Ετσι καὶ σήμερα. Κι ἔχομε στὴ λέξη τούτῃ μιὰν ἄγνωστη μορφή, ἴσως μοναδική, τῶν

εἰς - εὖς - ἑως οὐσιαστικῶν τῆς γ' κλίσης, παρά τις γνωστὲς εἰς - ἑας, - ἰας καὶ - ἰος.

Στίχος 410. Καμποσάκι = Ὁ ὑποκορυσμός στὸ ἐπίρρημα, ἀνάλογος πρὸς τὰ σημερινὰ λιγάκι, λιγουλάκι.

Στίχος 417. Γαμπᾶς = Πανωφόρι, καπὸτο μάλλινο. Ἔτσι καὶ σήμερα.

Στίχος 417. Θὰ πχένω = Ἐδῶ μέλλων διαρκῆς τοῦ πηγέ-
νω κι ὅχι μέλλων στιγμιαῖος τοῦ φεύγω. Ἔτσι καὶ στὸ στίχο 452.

Στίχος 420. Νὰ μὲ κρατοῦσι = Νὰ μὲ λογαριάζουν. Ἡ ση-
μασία τούτη τοῦ ρήματος κοινὴ καὶ σήμερα.

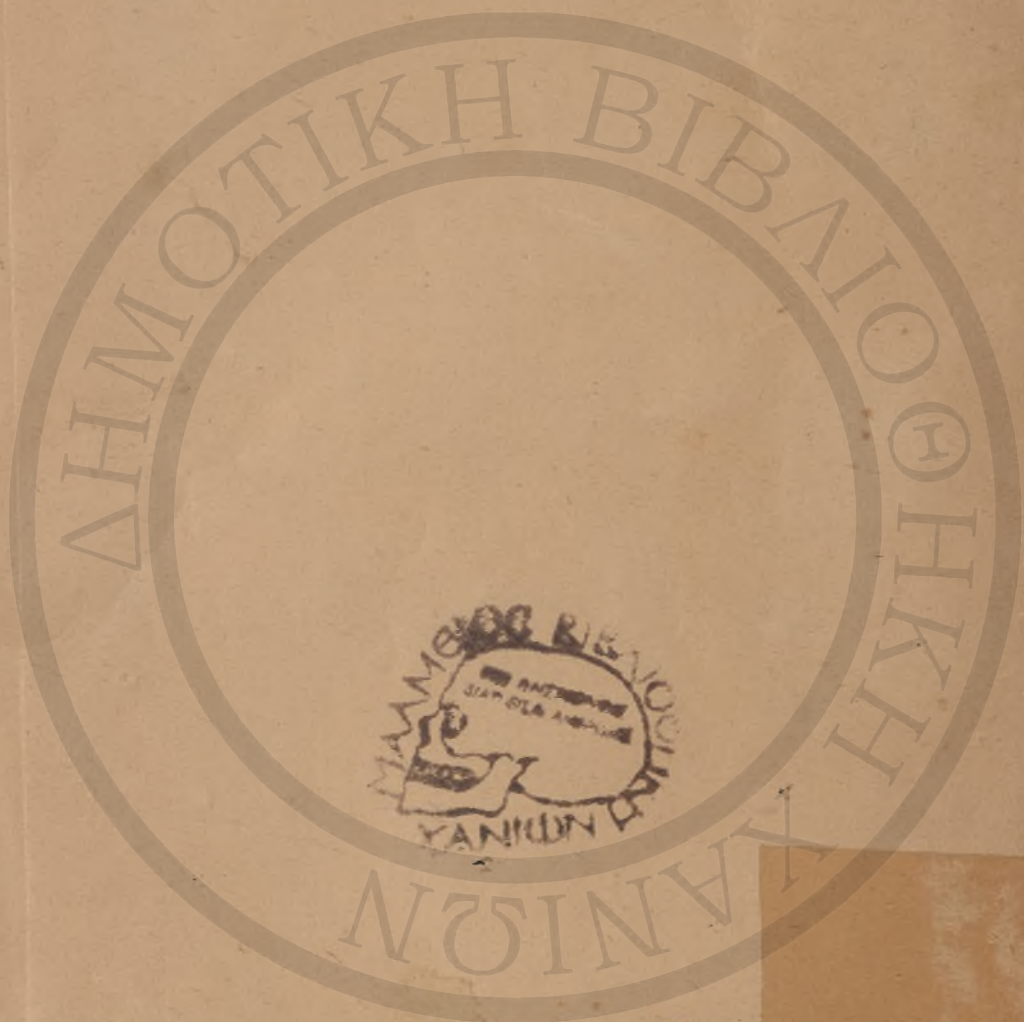
Στίχος 425. Ἐδᾶ = Τώρα. Ἡ λέξη κοινὴ καὶ σήμερα.

Στίχος 436. Λιγωμάρες = Λιποθυμίες. Ἔτσι καὶ σήμερα,
ἀπὸ τὸ ρῆμα λιγώνομαι, πού'θὰ πῆ πάντα λιποθυμῶ.

Στίχος 450. Ἀμπολιάρει = Ὁρίσει, μπολιάσει. Σήμερα τὸ
ρῆμα ἀκούεται πιὸ συχνὰ μπολιάζω καὶ σπανιώτερα μέ τὴν
ἰταλικὴ του μορφή μπολιάρω ἢ μπολιέρνω. Ἀκούεται ἀκόμα
σὰ κοινὴ λέξη τὸ πόλι = ἐμβόλιον.

ΔΡΑΧ. 15 10.-